

Arkivnyt

Juli 2022

2022:2

Indhold

- **Olaf Rübner-Petersen – en betydningsfuld skolemand** 2
- **Agnes Andersens dagbog fra Torrupgård, august 1944** 14
- **Fra bankverdenen til skolelederposten** 24

De mange skolebyggerier i 1970'erne og 1980'erne gav nye lærere mulighed for at skabe nye skolemiljøer. Peter Hundebøll var én blandt flere i den proces, hvor han her er fotograferet med den øvrige ledelse foran Skuret/Skurvognen. Fra venstre ses skolesekretær Lotte Løjborg, pedel Knud S. Jensen og skoleleder Runa Rathmann. EBA 92038-070

ArkivNyt

udgives af Esbjerg Byhistoriske Arkiv som digitalt nyhedsbrev og udkommer minimum fire gange årligt.

Redaktion

Peter Bak
Aja Høy-Nielsen
Flemming Køhler
Peter Hundebøll
Jørgen Dieckmann
Rasmussen (ansv.)
Anette Rydahl

Citater med kildeangivelse er tilladt.

Redaktionens
adresse:
byhistoriskarkiv@
esbjerg.dk

Olaf Rübner-Petersen – en betydningsfuld skolemand

Af Peter Bak

Olaf Rübner-Petersen var ud af en præstefamilie. Da han blev født den 15. februar 1862, havde faderen embede i Ormslev. Han havde »fra fødslen et svagt ben og i det hele mindre godt helbred«.

På trods af sin svagelighed syntes han selv, han havde en lykkelig barndom: »Mine forældres mange interesser lagde i høj grad et særligt præg over mit barndomshjem, og fik stor indflydelse på mine søskende og mig, og det ikke mindst fordi mine forældre selv underviste os. Der kunne nemlig ikke blive råd til at holde nogen huslærer. Vi voksede op under meget svære kår. Hjemmet var tarveligt udstyret i enhver henseende, men i de lavloftede stuer med de kalkede vægge formede livet sig som frit nok fornøjeligt for os alle, at næppe nogen af familien kunne tænke sig eller ønske sig det bedre«.

»Således voksede jeg da op i et, i det ydre tarveligt, men så lykkeligt hjem, under et liv fattigt på begivenheder, men rigt på indhold, og fik efterhånden ret omfattende og betydelige, men dog noget uordnede kundskaber. Uden at forholdene tillod at jeg som tanken var, kom på Latinskolen; det måtte jeg opgive under hensyn til mit helbred, der i mange år tvang mig til at holde sengen næsten hver vinter, hvorfor jeg i en række af år måtte gå med krykker«.

Lærer i folkeskolen

Faderen foreslog derfor, at han først tog en læreruddannelse og så måske senere kom på universitetet. Derfor tog han lærerekamen fra Gedved Seminarium i 1881. Han fik et job som huslærer og begyndte at forberede sig til universitetet, men blev syg og måtte flytte hjem igen. Herefter opgav han tanken om en universitetsuddan-

Portræt af Olaf Severin Rübner-Petersen. Han var bestyrer for Esbjerg Realskole 1889-1907. EBA 75742-070

nelse, og da hans helbred igen blev bedre, arbejdede han som lærer. Hans far blev præst i Janderup-Billum, og i 1884 blev Olaf Rübner-Petersen (=ORP) lærer ved Varde Realskole, og »nu kastede jeg mig med stor iver over studiet af de undervisningsfag, jeg der måtte overtage, først dansk og naturhistorie, senere tysk, historie og geografi, desuden efterhånden de fleste andre undervisningsfag såsom fransk og tegning«.

I begyndelsen af sin karriere ærgrede ORP sig over, at han ikke havde drevet det til mere end en skolelærereksamen. Det var også med beklagelse, han i sin ungdom på grund af sit helbred ikke kunne være med i sine jævnaldrendes fornøjelser, men efter kort tid som lærer forsvandt dette

En af akvarellerne i Soya-Jensens hyldestadresse til skibsbygmester Th. Dahl i 1897 var fra Skolegade. Bygningen til højre er Esbjerg Realskole, Skolegade 52. EBA 64831-070

savn, idet hans arbejde snart optog ham så stærkt, at han tabte lysten til ungdommens sædvanlige fornøjelser og fandt virkelig glæde og fuld tilfredsstillelse »og det hovedsagelig ved min undervisning i timerne i skolen blev mig snart en ligefrem fornøjelse; jeg knap næsten intet havde der i den grad kunne forsage misstemning som en time med flinke, interesserede elever!«

Allerede i 1886 fik han tilbudt en stilling som bestyrer af Hinnerup Realskole, hvor han hurtigt fik elevtallet op fra 12 til 50. Denne succes fik bestyrelsen for den nyoprettede Esbjerg Realskole til at henvende sig til ham med et tilbud om at blive skolens bestyrer.

Dette tilbud tog han imod, men opholdet i byen i de efterfølgende år blev ikke ligefrem en dans på roser: »Således kom jeg til Esbjerg og kom til at leve næsten 18 år i denne ejendommelige by, hvor livet vel på mange måder formede sig friskt og fornøjeligt, men dog ikke altid var lige behageligt for mig som skolemand, idet mange af byens beboere havde et afgjort parvenu-præg og kunne stille de snurrigste fordringer til den skole, som de hædrede ved at sende deres børn til, fordringer, der oftest absolut måtte tilbagevises, hvad selvfølgelig blev mindre nådigt optaget. For alvor ubehagelige blev dog først forholdene, da socialdemokraterne fik deres eget organ og den berygtede redaktør Sundbo snart

Portræt af Jens Peter Sundbo. Han kom til Esbjerg i 1897 for at få den socialdemokratiske avis Vestjyllands Socialdemokrat på gaden og i øvrigt understøtte udbredelsen af den socialdemokratiske bevægelse. EBA 74785-070

begyndte at sætte alle personer der ikke ville følge hans røde banner og alle institutioner som han ikke kunne få magten over, i gabestokken og fremføre mere eller mindre løgnagtige beskyldninger imod dem. Det varede dog noget, inden Realskolen og jeg blev genstand for hans had, men da det skete, gik forfølgelserne også løs i en sådan grad, at jeg snart var berygtet langs hele vestkysten, hvor hans blad kom. – En rolig behagelig stilling var det således ikke at være bestyrer for Esbjerg Realskole, men stillingen havde dog også mange lyse sider«.

Det gik godt for den nye skole, der åbnede i august 1889 med 50 elever og tre lærere, inklusive bestyreren. Da ORP forlod skolen i 1907, havde den næsten 300 elever og mere end 20 lærere.

I 1892 blev han gift med en af skolens gymnastiklærere, Marie Westergaard. Hun døde dog allerede i 1905 efter mange års

sygdom. Undervejs var han blevet blandet ind i lokalpolitik:

»Da Esbjerg blev købstad og det første byråd skulle vælges blev jeg af de højst-beskattede valgt ind i dette, hvor jeg sad som medlem i henved syv år. Af rådet blev jeg derpå valgt ind i skolekommissionen, af hvilken jeg var medlem i godt seks år, uden dog, hvad man havde ønsket, at ville overtage stillingen som kommissionens formand. – Det ikke ringe arbejde som hermed fulgte, gjorde det nødvendigt for mig at nedlægge stillingen som bestyrer af en handelsskole, som jeg efter anmodning af Handelsforeningen havde hjulpet denne med at oprette, og foreløbig påtaget mig at lede. ... Med interesse tog jeg fat på løsningen af de opgaver som jeg fik med at gøre, hovedsageligt hvad der vedrørte børn, syge og gamle. Anset for socialpolitisk at være ret yderligtgående blev jeg, først stærkt støttet af socialdemokraterne, senere mindst lige så stærkt forfulgt af dem, da den tidligere omtalte redaktør Sundbo, kom ind i byrådet ved et omvalg, og jeg ikke ville følge ham i politiske demonstrationer, ikke støtte ham i hans efter min mening ofte samfundsnedbrydende og autoritetsødelæggende arbejde. – Et flertal af rådet havde skriftligt opfordret mig til at overtage stillingen som leder af byens kommunale skolevæsen, men forhånet som jeg en tid lang næsten daglig blev i »Socialdemokraten«, fandt jeg det bedst at opgive denne plan, skønt det for øvrigt gjorde mig ondt, da jeg havde haft hovedindflydelsen på ordningen deraf, og derfor gerne selv ville have gennemført de af mine forslag, som var blevet vedtagne ... Mine sidste år som byrådsmedlem var således ikke synderligt tiltalende, men jeg havde den fordel deraf, at jeg blev vant til at tage mod de stærkeste personlige angreb uden at tabe besindelsen, i ro at stå for skud, kort sagt jeg blev tykhudet, men det tog tid inden jeg nåede så vidt«.

Ud over at sidde i byrådet var ORP i en periode med i kirkebestyrelse og menighedsråd, medlem af Ribe Amts Skoleråd og suppleant i skatterådet for Esbjerg og omegn.

Esbjergs første byråd, som Olaf Severin Rübner-Petersen var medlem af. Han ses yderst til venstre som nr. to fra neden.
EBA 30163-109

»Imidlertid havde jeg stærkt interesseret fulgt forhandlingerne, først om salget af De Dansk Vestindiske Øer, om hvilke jeg allerede som barn havde hørt meget, som voksen mest fordi en broder til min fader, politimester Rübner-Petersen i over 30 år opholdt sig som embedsmand i Vestindien, hvorhos jeg på anden måde havde skaffet mig det mest mulige kendskab til øerne, deres historie og forhold og til neger-spørgsmålet i det hele – gentagne gange havde jeg holdt en række foredrag om vore dansk vestindiske øer og om Booker Washingtons liv og virksomhed – dernæst forhandlingerne om de nye love for øerne, og da forslaget om ansættelse af en dansk skoledirektør kom frem, var jeg, der som barn gennem læsning, som voksen gennem læsning og udenlandsrejser (Tyskland, Schweiz, Østrig, England) havde fået vækket og næret lysten til at kende og leve under fremmede forhold og under disse, hvori der var brug derfor, at tage et nyttigt arbejde op. Straks på det rene med at den stilling måtte jeg søge, hvis forslaget derom blev vedtaget. Da dette skete, indsendte jeg min ansøgning, rigtig nok uden videre håb, i hvert fald til at begynde med, da jeg på forhånd intet kendskab havde til dem, i hvis hænder indstillingen lå, og meget lykkelig fandt jeg mig derfor, da Hans Majestæt Kongen, den 9. jan. 1907 allernådigst udnævnte mig til skoledirektør i Dansk Vestindien fra 1st i 4. samme år at regne, og dog samtidig ængstelig for ikke at kunne udfylde stillingen og ikke at kunne påregne en lokal støtte dertil«.

ORP rejste allerede i februar, fordi han ønskede at besøge Booker Washingtons skole i Alabama. Afrejsen blev anledningen til en adresse fra Esbjergs borgere med tak for hans indsats i byen – »selv min mangeårige modstander, redaktør Sundbo, havde nu kun rosende ord om mig, meget muligt af glæde over at blive af med mig. Det var en tak der kom mig ganske uventet og derfor gjorde des stærkere indtryk på mig, efter at jeg havde taget afsked med min gamle kære skole, hvad ikke faldt mig let, og efter at jeg var blevet forlovet med Esbjerg Pigeskoles bestyrerinde, frk.

Anna Gerner, datter af afd. inspektør Gerner, R.D., Silkeborg, til hvem jeg blev viet i Silkeborg to dage før vor afrejse foregik, og som siden har gjort livet og hjemmet lyst og lykkeligt for mig, at det er faldet mig let at bære den modstand jeg har mødt herude og som for øvrigt har været langt mindre end forventet, om end den undertiden har vist sig i en for mig i ret overraskende form«.

Efter ankomsten fandt han hurtigt ud af, at det vestindiske skolesystem led af store mangler: »Undervisningsmåden fandt jeg meget forældet; ordningen med mange elever i samme rum, samtidig undervist f.eks. i læsning af en lærer og dennes medhjælper, indtil syv i tallet, der hver havde sit hold, aldeles urimelig, men ikke lidet glædede det mig blandt lærerpersonalet at finde én der var udmærket både som lærer og som menneske, som havde den varmeste interesse for det danske sprog og alt hvad dansk er, som både ville og kunne være med til at gennemføre forbedringer, nemlig frk. Stevenson fra St. Thomas, der i år for anden gang besøgte Danmark og har haft den ære at opnå audiens hos Hendes Majestæt Dronningen – nogle der var meget flinke hvoriblandt særligt må nævnes lærer Joseph St. Croix, hvem hans Majestæt Kongen i år har hædret med Dannebrogskorset, mange personligt hæderlige og villige til at tage imod nye ideer selv om de kunne og kan have ondt ved at gennemføre disse, og kun ganske enkelte næsten umulige hvoraf kedeligt nok den ældste lærer ved den største byskole på St. Croix (Christiansted), der vel nok kan undervise, agerer meget dansksindet, men er så struttende af indbildskhed, så fuld af ræcefordom, så upålidelig af karakter, så indsmigrende over for overordnede, så længe det går, så tyrannisk over for underordnede, så skinsyg og misundelig over for sine medlærere, at han kun kan have skadelig indflydelse på befolkningen, medlærere og elever uden at han dog af den grund kan afskediges.

På det grundlag som fandtes, måtte der, og kunne der altså også tages fat på indførelse af forbedringer og dette er da også

sket så vidt de økonomiske forhold, som jeg ikke har kunnet lade ude af betragtning, har tilladt, i samtlige skoler er klasseinddeling blevet gennemført; nyt inventar anskaffet til de højere klasser; nye undervisningsmidler anskaffet og taget i brug; danskundervisningen betydeligt udvidet; remserne er søgt afløst af en undervisning hvis mål er at interessere eleverne, udvikle deres evner og opdrage dem; en stor og smuk, fortrinlig skolebygning er taget i brug på St. Thomas; kongens og dronningens billeder ophængt i skolerne; en højere skole (dansk mellemskole) med to afdelinger oprettet på St. Croix; et forslag til nye skoleforordninger for de to kommuner udarbejdede og antagne af ministeriet«.

Arbejdet skred således ganske hurtigt fremad, men efter mindre end et år blev ORP ramt af en kronisk tarmlidelse, og han var derfor på orlov i Danmark i et halvt år for at komme til kræfter igen.

Andre danske på De Vestindiske Øer

Lensa Gjedde Olsen har skrevet bogen »Rødder i nord og syd« (2. udgave. Forlaget ALLGOpress 2010). Hendes farfar, Ejnar Olsen, var præst i Dansk Vestindien (St. Croix) 1912-1916. Her blev han gode venner med Olaf Rübner-Petersen og dennes hustru Anna, kusine til Ejnar Olsens hustru Anna Mette. Lensa Gjedde Olsen har givet os lov til at citere fra bogen, som i øvrigt er en spændende familiehistorie, idet forfatteren gennem familien er forbundet både med Dansk Vestindien og Grønland.

Skoledirektørens visioner

Lensa Gjedde Olsen skriver: Ægteparret Anna og Olaf Rübner-Petersen spillede en vigtig rolle i Anna Mettes og Ejnar Olsens liv på tropekolonien, og familiebåndene afspejlede de stærke horisontale relationer, der eksisterede mellem kusiner og fætre i en generation, hvor forældrene fik børn sent og døde relativt tidligt.

Anna Rübner-Petersen blev kaldt Aje og var Anna Mettes noget ældre kusine. Olaf Rübner-Petersen var enkemand, da han

giftede sig med Aje. Ejnar Olsen og »svigerfaderen« Olaf delte interessen for bøger, og når en familie forlod tropekolonien og satte deres bohaver til salg, kastede Ejnar og Olaf sig over litteraturen. Ligesom Ejnar fokuserede Oluf på ungdommen, og for dem begge var spørgsmålet om at højne uddannelsesniveauet et omdrejningspunkt for tropekolonien's fremtid.

Olafs indsats for ungdommen var en del af hans profession. Han tiltrådte embedet som skoledirektør på De Vestindiske Øer i 1907 og brændte for at forbedre uddannelsessystemet. Han var inspireret af skolemanden Booker T. Washington og ville bruge ham som rollemodel for skolebørnene i Vestindien.

Washington, der skrev bogen »Up from Slavery«, var sin generations mest prominente, sorte leder. Han blev født i slaveri i 1856, realiserede den amerikanske drøm ved at uddanne sig for senere at varetage opgaven at lede The Tuskegee Institute i Alabama, som fik stor betydning for højnelsen af sorte amerikaneres uddannelsesniveau. Op til flere amerikanske præsidenter benyttede Booker Washington som rådgiver i racemæssige spørgsmål, om end det vakte voldsom bestyrtelse, da Washington

Skoledirektør Olaf Rübner-Petersen og Anna (født Gerner), kaldet Aje. Anna var Anna Mettes (gift med Sct. Croix-præsten Ejnar Olsen) noget ældre kusine. Olaf havde været gift før og var enkemand, da han giftede sig med Anna i 1907, umiddelbart før afrejsen til Dansk Vestindien. (Privat)

som den første sorte amerikaner blev inviteret til middag i Det Hvide Hus af præsident Theodore Roosevelt. Invitationen forblev dog en engangsforestilling på grund af det meget røre, det dengang skabte.

I et brev dateret den 12. december 1906 rykkede ORP departementschef Asmussen for en snarlig afklaring af besættelsen af embedet som skoledirektør, idet han, som han skrev i brevet, agtede at tage ophold et par måneder ved Booker T. Washingtons skole The Tuskegee Institute i USA inden ankomsten til De Vestindiske Øer. ORP anførte, at han gennem bøger, afhandlinger og årsberetninger havde studeret Booker T. Washingtons liv og virksomhed, og at det ville være »overordentligt værdifuldt for skolevæsenet på De Vestindiske Øer at lære af erfaringerne fra The Tuskegee Institute«.

ORP ønskede at ændre skolesystemets cementering af den sociale og racemæssige ulighed i samfundet, hvor de fattige og sorte børn typisk gik på den offentlige skole, mens de mere velhavende og folk af lysere farver sendte deres børn i de private betalingsskoler, »mens endelig alle dem, der har råd til det, lader deres børn opdrage uden for øerne, i Danmark, i Amerika eller på en af de engelske øer – efter forældrenes nationalitet«. Den »offentlige skole er altså de sortes skole«, som det hed i artiklen om det vestindiske skolesystem.

Plantageejerne på St. Croix kunne ikke se fordelene i, at det offentlige skulle bruge ressourcer på de underprivilegeredes uddannelse. Tilbage i 1903 blev der stillet forslag i kolonialrådet om at bruge offentlige midler til at finansiere de fattige immigranternes skolegang. Midlerne skulle tages fra kolonialrådets immigrationsfond. Men forslaget blev mødt med protester fra plantageejernes repræsentanter, der ikke ønskede at uddanne børn, der dermed var tabt som arbejdskraft. Hvorfor investere penge i en kommende arbejdskraft, når erfaringerne viste, at forældrene sendte de uddannede børn til byen eller til USA, så de alligevel ikke kom plantagerne til nytte? Det var holdningen.

Det var derfor fattigmands lod at ty til velgørenhed og gode viljer hos private donorer, hvis ens barn skulle have mulighed for at gennemføre mere end blot den obligatoriske skolegang. Ind i mellem kunne dette føre til bizarre situationer og besynderlige livsforløb, som det eksempelvis skete for to vestindiske børn, der blev sendt af sted til Danmark for at blive udstillet som en anden eksotisk sensation ved en koloniudstilling i Tivoli.

Bagmanden bag dette eventyr var en af tropekoloniens private velgørere, købmanden Moses Melchior, der gennem mange år havde drevet et handelsfirma Moses & Son G. Melchior i Frederiksted på St. Croix. I en alder af 80 år deltog Melchior aktivt i planlægningen af en koloniudstilling i Tivoli i København, hvor hensigten var at udstille et voksent vestindisk par, som skulle vise københavnernes, hvordan man fremstillede flettede kurve på tropekolonien. Da der var problemer med at fremskaffe to vestindiske voksne, henvendte arrangørernes lokale kontakt i Frederiksted sig til nogle fattige mødre, der begge havde kvikke og opvakte børn. Mødrene blev stillet i udsigt, at hvis de gav tilladelse til at sende deres børn af sted til Danmark, kunne børnene få en uddannelse i Danmark og gå en bedre fremtid i møde. Således rejste Victor og Alberta med deres mødres tilladelse af sted til Danmark uden anelser om, at de skulle vises frem på en koloniudstilling som eksotiske klenodier. Børnene vidste blot, at deres indsats var til gavn for en pengeindsamling, der ville forbedre forholdene blandt fattige børn på tropekolonien. Overskuddet fra udstillingen i Tivoli skulle gå til en velgørende fond – Dronning Louises Fond, et overskud som senere blev tidoblet af Moses Melchior og en kreds af hans nære bekendte.

Tilsyneladende var arrangørerne ikke bekendt med adkomsten bag Albertas og Victors mødres udrejsetilsagn, for da udstillingen sluttede, kom det som en overraskelse for arrangørerne, at børnene stod uden hjemrejsebillet.

Den eksotiske sensation ramte derved som en boomerang tilbage på arrangører-

Alberta og Victor på Koloniudstillingen i Tivoli i 1905. Foto: Nationalmuseet. Privat.

ne, der måtte finde en løsning på problemet.

Løsningen blev til en plads på Det Kongelige Vajsenhus, hvor Victor og Alberta kom til at gå i skole blandt forældreløse børn. Meningen var så, at børnene efter endt uddannelse skulle rejse tilbage til tropekolonien, men Victor og Alberta endte begge deres dage i Danmark. Victor Cornelins fuldførte en læreruddannelse og blev en anerkendt skole- og kulturpersonlighed i Danmark.

Alberta døde af tuberkulose som ganske ung og blev næsten symbolsk begravet den dag, USA overtog tropekolonien.

En højere uddannelse

ORPs hjertesag var at give begavede fattige børn muligheden for en højere uddannelse, og han havde tæt kontakt til børnehjemmene på St. Croix, som han besøgte mindst en gang om ugen.

Et af hans konkrete projekter var oprettelsen af en højere skole med afdelinger i Christiansted og Frederiksted, hvor børn fra alle dele af det vestindiske samfund havde mulighed for at gå videre i uddannelsessystemet, hvis deres evner rakte til det. Et aktieselskab blev etableret den 1. oktober 1908 bestående af såvel »hvide som kulørte, danske som engelske, protestanter som katolikker« for at repræsentere øernes samlede befolkning.

Aktiekapitalen, der blev tegnet, beløb sig på ca. 15.000 francs, og fra moderlandet blev der ydet en ikke ringe støtte på 5.000 francs.

Elevtallet nåede ca. 100, og lærerstaben var veluddannet med såvel lærere med dansk uddannelsesbaggrund samt med lærere, der var uddannet i England og i USA.

Den omfattende statslige støtte sikrede en god aflønning af lærerstaben og dermed en høj kvalitet i undervisningen.

Der skulle betales 25 francs månedligt i skolepenge, hvilket var et meget højt beløb, men der blev samtidigt åbnet op for støttemuligheder for mindrebemidlede børn, hvorved også forældreløse børn fik mulighed for at få den samme uddannelse som velhavende plantageejerbørn.

I en klausul fik skoledirektøren kædet spørgsmålet om tilførsel af offentlig støtte sammen med kravet om, at skolerne var forpligtet til at oprette et vist antal fripladser. I skoledirektørens pædagogiske univers var fripladseleverne nemlig også til gavn og glæde for børnene fra de mere velhavende miljøer, idet disse fik konkurrence fra kvikke særligt udvalgte fripladsbørn – en konkurrence, der ville bidrage til at stimulere og højne det samlede faglige undervisningsmiljø blandt eleverne og lærerne.

At flytte hegnsplæne ind i de privilegeredes rækker skabte dog problemer, og en konkret sag fra 1913 viste, hvilken ballade fripladserne medførte for skoledirektøren, da en skolebestyrelse klagede deres nød til guvernøren.

Skoleklasse på de vestindiske øer. Privat

Guvernementsbygningen på St. Croix, som i maj 1913 var ramme om diskussionen om undervisningen på øen.

Den 26. maj 1913 søgte en deputation fra Frederiksted Skole foretræde hos guvernør Lars Christian Helweg-Larsen i guvernementsbygningen, hvor de rettede en hård kritik mod skoledirektøren, som de anklagede for at ville ødelægge deres skole.

Deputationen bestod af planter W. Fleming fra Frederiksted, planter G. Fleming fra Høgensborg og købmand A. Golden fra Frederiksted.

Efter tilsigelse var præsidenten fra St. Croix' højere skole i Frederiksted hr. Lunning fra Anguilla samt skoledirektør Olaf Rübner-Petersen også til stede ved mødet.

Den konkrete anledning var, at skolens bestyrelse havde bortvist fire børn, der havde fået fripladser. De fire børn kom fra børnehjemmet Ebenezer, som deputationen omtalte som »pauper«-institutionen.

Da skolen ikke længere opfyldte kravene om at få tilskud fra det offentlige, fordi dette tilskud blev kædet sammen med spørgsmålet om fripladser til mindrebeholdende, svarede skoledirektøren igen med at fjerne det offentlige tilskud til skolen.

Det betød, at skolen inden for en kortere tid ville gå i betalingsstandsning, da den ikke kunne eksistere uden de betydelige offentlige tilskud, som kolonialkassen bevilgede.

A. Golden førte ordet fra skolebestyrelsens side og udtalte, at der aldrig burde gives børn fra »pauper«-institutionen Ebenezer friplads i den højere skole, da sådanne børn ikke hørte hjemme der.

De fleste af de forældre, der nu sendte deres børn til den højere skole, ville melde dem ud, når de skulle undervises sammen med børn fra Ebenezer. Man var villig nok til at modtage fripladselever, men ikke »paupers« og heller ikke børn af tjenestefolk, for ellers kunne familier jo risikere, at deres egne børn, som de betalte for, skulle undervises sammen med børn fra de selv samme familiers tjenestefolk.

Skolebestyrelsen ville fremover have indflydelse på valget af friplads-eleverne, så det ikke alene var skoledirektøren, der valgte dem ud. Skoledirektøren kendte ikke børnene i Frederiksted, det gjorde bestyrelsen.

Der burde desuden kun vælges børn, der havde gennemgået alle klasser i friskolen, og endelig måtte man ikke glemme, at racespørgsmålet her spillede en betydelig rolle, og der måtte tages fornødent hensyn dertil. En adskillelseslinje måtte drages mellem dem, der socialt set var værdige til at komme i den højere skole, og dem, der ikke var værdige dertil. Sådanne linjer blev også draget i moderlandet, hvor f.eks. officerer og underofficerer ikke havde adgang til samme klubber.

Guvernør Lars Christian Helweg-Larsen tog herefter ordet og begyndte med at påtale A. Goldens opfattelse af, at det skulle være skoledirektørens hensigt at ødelægge skolen, hvilket var ganske uberettiget.

Guvernøren belærte skolebestyrelsen om, at i vore tider lod selv de allerhøjst stillede i samfundet deres børn sidde på skolebænken sammen med børn af lavere lag.

Skoledirektøren fik herefter ordet og fastholdt, at såfremt forældrene selv ville bestemme, hvem deres børn skulle undervises sammen med, måtte de også selv betale fuldt ud for undervisningen, og ikke lade kommunen bære en meget stor del af udgifterne derved. Endvidere mente han, at der ikke var den mindste grund til at komme ind på racespørgsmålet, da skolen hidtil havde modtaget betalende elever, som både var sorte og kulørte børn.

Skoledirektøren fastholdt derfor principet om, at skolebestyrelsen ikke skulle have indflydelse på besættelsen af fripladser.

Skolebestyrelsen gjorde regning uden vært, hvis de satsede på at få guvernørens opbakning i kritikken af skoledirektøren.

I denne konkrete sag gav guvernør Helweg-Larsen skoledirektøren sin fulde opbakning og manede enhver tale om apartheidlignende ordninger inden for skolesystemet baseret på »racespørgsmål« og »adskillelseslinjer« til jorden.

Tolerance

Anna og Olaf Rübner-Petersen var kendt for deres åbne og tolerante holdning til tropkoloniens sorte befolkning, og Ejnar Olesen skrev i sin dagbog torsdag den 30. december 1915, at de havde deltaget i Annas fødselsdagsarrangement, hvor der var inviteret såvel sorte som hvide gæster: »Om aftenen er der selskab med flere [sorte] og med tjenestefolk hos Aje og Olaf. Det var morsomt at være i dette sorte selskab. Også Mary var med. Vi spillede lotteri. Daniel og en anden sort herre røg rigeligt cigarer«.

For andre etniske danskere kunne det være en overvindelse at komme på nært hold af en sort. Et eksempel herpå var kommandør Henri Konow, der har beskrevet, hvordan han måtte overvinde sig selv for at sidde til bords og »spise sammen med en neger under intime forhold«. Som nyd nævnt guvernør skulle Konow sammen med delegerede fra De Vestindiske Øers kolonialråd besigtige en orkans ødelæggelser i 1916, og det var kutyme, at delegationen spiste ved guvernørens bord: »Som delegerede fra St. Croix mødte nu om bord den gamle guvernørstormer, prokurator Stakemann, og den kulørte købmand Coulter, medens desværre planternes (plantageejerne) dygtige repræsentant, George Fleming, i sidste øjeblik meldte pas.

Selvfølgelig spiste delegationens medlemmer under overfarten ved mit bord, og jeg erindrer, at dette at spise sammen med en neger under så intime forhold kostede mig en del overvindelse. Mærkeligt er det, hvor vanskeligt man har ved at frigøre sig for den traditionsmæssige opfattelse af mennesker og forhold, selv om man selv gerne vil se bort derfra«.

Mens Konow måtte overvinde sig selv for at sidde til bords med en sort, havde Anna og Olaf haft et sort barn boende i pleje gennem $\frac{3}{4}$ år. Det drejede sig om pigen, de kaldte »Prik«. Mens børnehjemmet Ebenezer blev bygget i 1909, boede den lille 3-årige pige hos dem. »Prik«, der i virkeligheden hed Maud Lillian Griffith, var ankommet syg og forkommen til Dronningens Børnehospital, hvor der kun var syge børn. Priks mor var brændt ihjel, og Priks far var ligeglad med datteren. »Som mange andre sorte mænd var Priks far kun interesseret i deres børn, når de blev voksne og kunne tjene penge til hans drikkeri«, skrev Olaf Rübner-Petersen så sørgeligt i en føljeton om Priks historie.

Da Prik blev rask, kunne hun ikke komme på Børnehjemmet Ebenezer, fordi det endnu ikke var bygget færdigt, hvorfor familien Rübner-Petersen tog hende midlertidigt i pleje. Navnet Prik fik hun, fordi hun i den første tid hos plejeforældrene bare sad og stirrede ud i luften som en anden Buddha-figur og lignede en sort prik på det hvide gulv i stuen.

Prik tøde dog hurtigt op, og Anna og Olaf kom til at holde meget af den 3-årige Prik, som de efterfølgende havde jævnlig kontakt med på børnehjemmet Ebenezer.

Anna Rübner-Petersen med 3-årige Prik på skødet. Privat

At en hvid familie tog et sort barn i pleje omkring år 1909, var bestemt ikke i overensstemmelse med den herskende kolonialistiske »tidsånd«, hvor mange europæere så ned på folk af afrikansk oprindelse. Olaf Rübner-Petersen blev nedladende omtalt som »negervennen« i den danske koloni.

Strejke blandt landarbejderne

I januar 1916 brød en strejke ud blandt landarbejderne, der krævede store lønforhøjelser. Plantageejerne nægtede at imødekomme lønkravene og svarede igen med en lockout. Konflikten kom til at løbe i længere tid med store sociale problemer til følge. Den uformelle leder af landarbejderne var David Hamilton Jackson.

Hjemme i Danmark var der kredse, som fulgte nøje med i strejken, og som udtrykte deres klare sympati for den bevægelse, Hamilton Jackson stod bag. Ingeborg Hjort-Lorenzen, der var en af David Hamilton Jacksons trofaste støtter, gennemgik i en artikel hele strejkeforløbet og roste ORPs indsats under lockouten: »Der er i øvrigt gjort et stort og smukt arbejde af skoledirektør Rübner-Petersen; i sandhed, det synes at strejken uden hans forstandige mellemkomst ville have vedvaret endnu. Han besad den klogskab, godhed og upartiskhed, der skulle til for at påvirke arbejderlederne til så store ændringer i deres program, at en ende på strejken blev mulig. Hans omsorg for børnene skaffede ham varm taknemmelighed hos det arbejdende folk. Var der mange som ham på St. Croix, var der aldrig kommen nogen strejke«. ... »Her kaldes højt på lovgivningsmagten til beskyttelse, og behjertede mænd lig skoledirektør Rübner-Petersen må sendes ud for at hævde og bevise, at vi er dygtige kulturfolk, som vi gælder for blandt nationerne«.

Hvor Ingeborg Hjort-Lorenzen udtrykte stolthed over den type danskere, der som Olaf Rübner-Petersen kunne bevise, at vi var »dygtige kulturfolk«, måtte Olaf på St. Croix lide under at »blive anklaget for en slags landsforræderi, fordi han står på de indfødtes side«, som han selv formulerede

det i et brev til fru Hjort-Lorenzen den 15. september 1916.

Olafs velgørenhedshjælp til de strejke-ramte stemte dårligt overens med opfattelsen af guvernementets folk som koloniale undertrykkere. Kravet om »sort herredømme« på kolonien gav heller ikke mening, når man havde med folk som Olaf og Anna at gøre, der nægtede at følge en racekonflikts dagsorden.

I sine håndskrevne notater »Korte daglige optegnelser under strejken St. Croix jan-marts 1916« har ORP beskrevet, hvorledes »arbejdernes kamp for højere løn« udviklede sig til en »racekamp«, og hvordan de »hvide, der holdt med de sorte, og som tonede rent flag« »i deres racefællers øjne« blev betragtet som en slags landsforrædere. Såvel Anna som Olaf Rübner-Petersen fik under strejken foragten at føle. Pludselig ville ingen sælge dem mælk mere, folk ville ikke længere besvare deres hilsner, og direktør Schmiegelow tillod sig at håne og nedgøre dem i deres eget hjem.

Til gengæld blev de ved flere lejligheder hyldet af de sorte, »og i den nærmeste tid efter strejken kunne vi vanskelig færdes udenfor på min sædvanlige daglige (tur rundt i Christiansted) uden at være genstand for hyldest og tilråb af de sorte«, skrev ORP i sine notater fra strejken.

Han gennemgik ligeledes strejkeforløbet i en artikel i Berlingske Tidende den 7. april 1916. Artiklen var en kommentar til avisens udlægning af strejken, der blev bragt den 28. februar. I sit indlæg beskrev skoledirektøren David Hamilton Jackson som en dygtig leder men fastholdt, at han ikke brød sig om Jacksons yderliggående agitation i forhold til klassekamp. ORPs mål var det samme som Jacksons: At forbedre forholdene for befolkningen på De Vestindiske Øer, og han tog afstand fra de folk, der mente, at løsningen skulle findes i at sende »negrene« hjem til Afrika.

I et brev til finansministeren et halvt år efter strejkens afslutning omtalte ORP sit dilemma i forhold til at være loyal embedsmand over for guvernementet og samtidig støtte en bevægelse, der forbedrede arbejderne kår.

Han skrev hjem til familie og venner i Danmark for at berolige dem, og i et brev den 13. april 1916 til Harald skrev han, at frygten for overfald var stærkt overdrevet i den danske presse, og at han på intet tidspunkt var bange. De strejkendes børn manglede både hjem, klæder og tilstrækkeligt mad i de fem a seks uger, strejken varede. »Anna og jeg tog os af de strejkende. Jeg fik mange anbragt i skolerne, lavede indsamling« (til bespisning af børn). »Til sidst var det såmænd mig, der fik fredskommissionen oprettet og fik arbejderne til at indgå forlig (?). Så vi har været med i bevægelsen«.

I et andet brev (13/4 1916) til en gammel ven fra Esbjerg berørte han ligeledes forholdene under strejken samt indsatsen for at få bragt strejken til afslutning: »Endelig har vi, som De naturligvis ved fra bladene, haft strejken. Den har naturligvis også kostet os noget. Næsten alle hvide var imod de sorte, der blev bortvist fra deres huse, og adskillige tusinde af dem levede i fem a

seks uger uden hjem og tilstrækkelig føde, og opførte sig dog udmærket. Vi havde to familier boende her« ... »Vi havde nok at gøre, og til sidst, da alle andre forlig var strandede lykkedes det såmænd mig at få strejken afsluttet. Det var jo meget fornøjeligt, men ellers var det en såre (trist?) tid. -Min kone var mig en udmærket hjælp i denne travle tid!«

ORP lagde ikke skjul på, at strejken tog hårdt på Anna, og i et brev til »Kære Gamle« den 13. april 1916 beskrev han, hvordan »dønningerne efter kampen går« »højt endnu: Særligt er de hvide særligt hadefulde, fordi arbejderne vandt noget, ikke mindst mod os«.

Sympatien fra de sortes side fremgik af et brev, Olaf modtog fra en kommunelærer Benjamin E. Oliver, i Frederiksted dateret 29. februar 1916, hvor Oliver bl.a. skrev, at »det er hans opfattelse«, at skoledirektøren »går ind for os sorte mennesker med hjerte og sjæl. Bare se på skoledirektørens arbejde blandt skolebørnene!«.

Agnes Andersens dagbog fra Torrupgård, august 1944

Ved Peter Bak,

assisteret med forklaringer af Niels Andersen og Agnes Johannesen

Da gårdejer Jeppe Andersen fra Allerup ved Sneum blev fængslet i februar 1944 for at have hjulpet nogle sårede modstandsfolk, begyndte hans hustru Agnes at føre dagbog.

Den følgende tekst er et lille uddrag af denne dagbog. De første uddrag blev bragt i Arkivnyt nr. 1, 2, 3 og 4 2021 og nr. 1, 2022. Her kan man i mange tilfælde finde frem til, hvem der gemmer sig bag de mange navne.

Som det fremgår af sidebemærkningerne i dagbogen, er sommeren og høsten en voldsomt travl tid på en gård. Rollefordelingen på gården har uden tvivl været ganske traditionel før Jeppe's arrestation, så Agnes Andersen føler sig virkelig på udebane i den daglige drift. Det blev ikke bedre af, at august 1944 var en tør og varm måned, hvilket selvsagt var godt for høstarbejdet, men også betød, at fodersituationen blev mere og mere anspændt for så vidt angik kvæget.

Usikkerheden omkring Jeppe's situation sled på nerverne. Det var ikke fordi hun savnede selskab – dagbogen vidner om masser af besøg, for nogle gæsters vedkommende over flere dage. Det mere end antydes, at gæstfriheden havde en personlig pris. Til gengæld fik hun brevkontakt med Jeppe, og sidst på måneden var hun i gang med at forberede et besøg i Frøslev-lejren.

Det fremgår tydeligt af dagbogen, at i Allerup havde man lært at leve med krigen. Søndag den 27. august 1944 blev Esbjerg Lufthavn bombet af amerikanske og engelske fly. Der var tre angrebsbølger – den første vækkede dem af middagssøvnen, den anden og tredje faldt lige i eftermiddagskaffen. De stod ude i haven og betragtede bombningerne, men den tredje kom dog for tæt på, så de løb ind i huset og var lige kommet ind i gangen, da de kunne høre granatsplinterne falde i et æbletræ og i hønsegården. Så klokken var over fire, inden de endelig kunne få deres kaffe. Bagefter gik de ned for at bade i åen. »Der var en masse mennesker dernede«.

Onsdag d. 2.

Syltet. Rasmus har hentet de 2 sidste læs tørv i mosen, vi fik så 17 læs i alt. 5 fra Søndermosen i den første sti, 8 fra Nørremosen i den næste, 3 læs i vognporten, et læs på loftet, som Rasmus, Niels og jeg bar op. Pakke fra Jeppe med snavset tøj, indlagt et par ord – ak, hvor er det svært – om du nu alligevel ikke kommer hjem i denne omgang. Gud give du da stadig må bevare dit gode humør og sand frimodighed – og os herhjemme – åh' som jeg havde glædet mig – for som de'er långsom da o go så ål-jen, der er ingenting ved novve ting, så læng' vor få'er er hen. Jeg kan nok skjule min skuffelse for andre – men hvordan for mig selv? Jeg var en tur i engen nu i aften, at se til plagene, for et herligt vejr.

Jeg smed mig ned på engen derude og lod tankerne vandre til Horserød – og til en aften sidste sommer, hvor jeg også lå ude i engen, blot med den forskel, at du var ved siden af mig – og jeg kunne nævne mange flere – og tror du, det bliver bedre med mig i den retning – ak nej. Kærligheden er langmodig, velvillig, bærer ikke nag, søger ikke sit eget – forbitres ikke – glæder sig ved sandhed. Kærligheden tror alt – håber alt og udholder alt – så bliver da tro, håb og kærlighed disse tre – men størst iblandt disse er kærligheden. Søger ikke sit eget – søger ikke sit eget – søger ikke sit eget.

Skræddermester Jensen ringede, han mente nok, han kunne rette tøjet.

Torsdag d. 3.

Jeg har været i Esbjerg og talt med Irs. [landsretssagfører Jens Alfred Christian] Thuesen [1901-1985]. Han mener ikke der kan gøres noget. Jeg tænker undertiden på – Jeppe – om det mon er for mit hjertes

August 1944

Tirsdag d. 1.

Rasmus har hentet 4 læs tørv. Vi plukkede solbær, hindbær og arbejdede i gårdsledet. Tørt vejr, fint. Syltet.

Tørv gav meget arbejde, for på træfattige egne var tørv varmekilden i de kolde måneder. Billedet er ikke fra Torrupgaard, og det er taget i juni 1946. Foto: Paul Bølling. EBA 40338-008

hårdheds skyld, du ikke kommer hjem. – Tag mig som jeg er – men gør mig til en anden. – Så kast da al din smerte, på Herrens stærke magt. – Vi er nede ved åen hver aften.

Fredag d. 4.

Børnene skal til ladebal, det er vist det tredje, de skal med til. Niels tog ned til Poul i går. Stadig tørt vejr. Jeg savner dig til at sætte mit humør op; jeg bliver træt af de mange mennesker hver dag, det er nok alligevel ved at gå mig på nerverne. Jeg var en tur i engen. Ole [Jeppes svoger fra Andrup] kom et smut. Stadig tørt vejr.

Lørdag d. 5.

25 lange uger gik. Hjælp os at komme gennem dette. Frihed er det bedste ord. Glem det så ikke borte Agnes, om du igen en-

gang ret for alvor får brug for at bevise, det betyder noget for dig, hvad du så ofte synger. Rasmus har fri til mandag morgen. Rasmus er ualmindelig flink i enhver retning – hvor er han et rart menneske. Vi var ved åen igen, Poul og Niels kom. Lis og Johanne var nede ved Kolles [en familie de kendte i Esbjerg] i aften. Hvor var det yndigt vejr i aften.

Søndag d. 6.

Stadigvæk vidunderligt smukt vejr. Anna og Grethe kom og bliver i nat. Jenses var her også, så vi var 15 i alt. Vi havde harmonikassen nede i haven og Jens spillede og vi andre sang dertil. Bagefter sang vi herinde og vi havde en hyggelig aften. Når blot ikke tankerne bestandig søger dig – hvor mon du færdes – hvor???

Høstede neg sættes i skokke. Billedet er ikke fra Torrupgård og er taget i 1948. EBA 03107-070

Mandag d. 7.

Stadig fint vejr, varmt og tørt. Køerne slår meget af på mælken. Rasmus pløjer Lillekjær, boghveden kom ikke. Helges rejst. Anna og Grethe i Ribe. Anna kommer igen i aften. Hr. skræddermester Jensen var her at se på Niels' tøj. Han tog det med for at rette det. Vi har lappet lidt i dag. Børnene er nede at bade, jeg venter på Erdals og hr. Jensen, de kommer i aften.

Jeg har stadig ikke hørt fra Jeppe. Hvis du blot vidste, hvor jeg længes efter dig, hvor mine tanker ved dag og nat søger dig, hvor jeg længes efter at høre blot to små ord – to ord, som kun du kan sige, så det betyder noget for mig da – høre din stemme – se dine trofaste øjne – de øjne om hvilke far sa', at de ikke kunne lyve – mærke dine arme omkring mig – din mund mod min – åh, hvor jeg gamle kone kan vrøvle – men sådan står det til – ak, hvordan mon du har det???

**Alle mine længsler de smyger sig om dig –
Bare en af dine nu gik den halve vej – til mig.**

Erdals og hr. Jensen har været her med Niels' tøj, nu håber jeg han må få glæde af det.

Tirsdag d. 8.

Frihed er det bedste ord, som på jorden findes.

(Tænk sig, nu må jeg til at begynde på bog nr. tre).

Det var aldrig vor vane at skilte med sorger og sviende sår. ... Disse dage er svære – jeg synes næsten de sværeste endnu. Hvor mon du er? Hvordan mon du føler dette? Nu håber jeg – at du dog må få lov at blive i Danmark.

Ja, stod vi for Det Røde Hav en aftenstund med sorgen, Vi med det lys os Herren gav, dog vist fandt vej i morgen, Så vi gik over uden bro på havets bund med tørre sko. Og klare lovsangstoner.

Rasmus ordnede binderen m.m. Vi i køkkenhaven og lugede jordbær. I aften hos Anna. Stadig intet græs.

Onsdag d. 9.

Danne [Jeppe's søster – var sygeplejerske på anstalten i Hviding] kom. Rasmus begyndte at høste. Først byggen til vester, det var ikke godt, ringest i sydsiden. Vi skokkede, der var 125 traver. Derefter begyndte Rasmus at høste havren på Hans Lajs Mark. Børnene er til ladebal. Stadig tørt.

Torsdag d. 10.

Vi fik en byge i nat. Rasmus og Johanne høstede havren på Hans Lajs Mark og begyndte på byggen henne ved Karls. Vi fik havren skokket. Jens kom i aften og begyndte at skokke byggen.

Fredag d. 11.

Fint vejr. Jeg sendte penge til kvægavlforeningen 274 kr. Ole kom efter to læs halm. Smeden kom ind et smut, det er ellers længe siden vi har set ham. – Johanne begyndte at høste, mens Rasmus hjalp Ole. Vi var færdige med stykket henne ved Karls kl. 1. Da var vi også færdig med at skokke. Charles [Vind – bror til deres karl Rasmus Vind] var oppe at hjælpe os at skokke. I eftermiddags var Niels, pigerne og jeg i Bramming hos Ejnars. [Ejnar og Betty – Ejnar var bror til Gudmund Gørding, han og Betty boede i Bramming (se også 18.07.1944)] Vi havde en dejlig ef-

termiddag. Pigerne (de to store) skulle hjem om aftenen, da Tit og Erna [veninderne fra Darum] kom, vi andre blev, da Ejnar gav biografbillet. Vi så Fy og Bi – vældig morsom.

Lørdag d. 12.

Den dag du havde glædet dig til [½-året for interneringen] – og sådan som jeg havde ventet og håbet og længtes – og så stadig denne uvished og intet andet. Inge og jeg var på kirkegården at ordne graven. Bag efter ordnede vi haven. I eftermiddag høster Rasmus for smeden. Inge og Johanne nede at hjælpe at skokke. Jeg skuffede gården og lugede stenbroen, Lis hjalp mig. I aften var vi alle hos Karls. Nu er det så ½ år siden de hentede dig, det var svære dage, men disse er næsten sværere – dengang tænkte jeg, om et ½ år er du nok hjemme igen – hvor ofte er jeg ikke blevet skuffet – når det har lydt – nu skal der fri-

Frøslevlejren, som Jeppe Andersen blev flyttet til, fotograferet i 1945. Foto: Poul Bølling. EBA 81300-008

gives en del – nu kommer Jeppe sikkert. – Og nu, nu tør jeg næsten ikke håbe på noget mere – åh' jo lad tro og håb og kærlighed neddale til mig, og, med Guds fred.

**Tag os i din Faderhånd så vi dig fornemmer –
Fri os ud af mørkets bånd –
så vor frygt vi glemmer.**

Nu har vi hørt af engelsk radio om lejren [det må være Frøslev, N.A.]. I aften stod der i avisen, den var flyttet til Sønderjylland.

Stadig fint vejr, men åh så tørt. To køer, nr. 2 og 9, kom i engen.

Mandag d. 14.

Lis rejste fra Bramming med 12-toget, jeg var med hende deroppe. Jeg fik stof til en kjole hos Ølgårds. Rasmus og Johanne høstede havren her ude til vester, vi fik den også skokket. Rasmus begyndte at høste byggen i Lillekjær, men det ville ikke ret gå, den smed en masse neg uden at binde dem. Jens kom at hjælpe med at skokke den yderste omgang byg i kæret. Stadig tørt, vi har ingen græs hverken til køer eller kalve.

Tirsdag d. 15.

Arnold var her efter to grise, de vejede henholdsvis 98 og 93 pund, han gav 1,15 pr. pund for dem. Jeg var i Esbjerg og ordnede en veksler for Tjæreborg Brugs. Johanne og Rasmus kørte to læs halm ud af laden og brændte. Vi kørte byggen ind fra den tægt mod nord, hvor der var rør sidste år, det gav 8 læs = 125 travers på hele stykket. Holger og Hans var ude at hjælpe til.

Onsdag d. 16.

Villiam [tidligere karl på gården] var her at sætte hæs. Han satte to fine byghæs her til syd med 9 læs i, det gav 12 læs i alt.

Torsdag d. 17.

Vi kørte havren hjem fra Hans Lajs Mark, nu håber jer ikke, det var for tidligt. Så kørte vi de sidste læs byg ind fra begge stykker ca. 5½ læs.

Brev fra Lis det lille skind. Åh, om blot du var herhjemme kærester Jeppe, jeg er så rådvild – hvad skal jeg gøre for hende. Mon dog ikke jeg snart får høre, hvor du er? Jeppe, min egen elskede, hvor jeg savner dig, åh, hvorfor mon du dog skal holdes i fangenskab, jeg forstår det ikke. Inge og jeg rensede kloakkerne i morges.

Megen flyvning og skydning i nat.

Kadavervisen

Mel.: Menuetten fra Elverhøj

På havets bund i Kattegat,
Hvor fiskene sin mad får,
Der ligger fangerne, som at
Der skulle væ'rt til Padborg.
Der ligger de på samme plet,
Hvor strømmen over sand går
Hist ligger der et lumske skelet
I livet hed det Vandborg.

Her flokkes fisk af mange slags,
Og gnaver af kadav're,
Her æder sild og torsk og laks,
Af fede og af magre.
Men se den lille hornfisk der,
Før var den sur og mager,
Nu sutter den på Nasses tæ'r,
Og det er rigtig sager.

Ak, fiske små i Kattegat,
Det er til at få svip a'
Det er ej til at fatte at,
Det hele gik i glip a'
Men glæd jer, tiden kommer snart
Da al ting bli'r til glæde,
Så bliver der meget »grønt« og rart,
som I får lov at æde.

Mens Agnes Andersen her i august 1944 gik på Torrupgård og spekulerede over, hvor ægtemanden Jeppe Andersen mon var, blev han sammen med andre internerede fra Hørslev overført til Frøslevlejren pr. skib. En sejltur rigtig mange fanger frygtede, for ville skibet mon komme sikkert frem eller blive torpederet af en russisk ubåd i Østersøen? En af fangerne var efterkommer af dramatikerens Jens Chr. Hostrup (1818-1892), og han havde også arvet færdigheder som rim-smed. Han skrev Kadavervisen som et minde om turen, der heldigvis endte godt.

Fredag d. 18.

Jeg har fået mit hår vasket. Pigerne ligeså. De har tærsket godt 4 læs byg (omtrent 4½ læs) i dag tilligemed 7 traver havre. I går tærskede vi 3 læs byg ind. Vi har nu tærsket 4½ læs byg ind fra vesterstykket og tre læs fra sydstykket. Det gav 27 t. byg. Så har vi tærsket 7 traver havre, det gav 7 sække med 100–120 p i hver sæk. Nu skal vi gerne ha' et læs afleveret i morgen. Kornet er småt i kernerne i år. Jeg har lappet og stoppet sække hele eftermiddagen.

Jeg er så ked af det i aften:

**Gud give mig et hjerte fro med sand frimodighed,
Så jeg trygt kan kaste frygt og al uro, i havets dybder
ned.**

Stadig tørt, ingen græs, roerne sover.

Lørdag d. 19.

I dag fik jeg endelig høre et par ord fra Jeppe, ja nu er du så i Sønderjylland. Det er ikke meget, der må skrives, kan jeg forstå, nu er der gået 27 uger siden, den ti' te do drew fra mæ – jeg har ikke været så ked af noget før, som netop nu. - - -

Rasmus og jeg har rensat 23 td. [tønder] korn til aflevering – 13 t blandsæd og 10 t byg. Det har Rasmus nu været ovre med, og han fik en check på 579,50 kr. Der var 1.000 kg byg hollandsk vægt 115 pris 25,45 kr. pr. td. 1.300 kg blandet sæd à 25 kr. pr. td. Sillas Posholdt [tidligere karl på gården – boede nu ude ved Roborg] var her efter et læs halm i går. Vi fik rivningen ind af de tre stykker. Jeg var i kæret med hestene bagefter. Det gør godt en gang imellem at smide sig ned og så tude sådan rigtig for alvor.

Ole var her, da jeg kom hjem, han er enestående god mod os. Jeg skrev et brev til Jeppe og lagde tre billeder (fra Karen [Laura og Jens Larsens datter]) deri, tillige med et billede (udklip fra avisen, Niels's første skoledag). Mon du får lov at få det? Hvis ikke det er onde mennesker, der for vindings skyld har været der med deres ondskab, begriber jeg ikke, hvorfor du Jeppe skal blive ved at sidde indespærret. Og

hvis nu ... åh, nej, hvor er dette frygteligt svært. ...

Søndag d. 20.

Det tordnede lidt i nat, og der kom en byge. Vi var i Tjæreborg Kirke, hvor Johs. Lauridsens [Baldur Bryggeri – måske den Johannes der har været skrevet om tidligere – det var deres bekendte] lille dreng blev døbt. Bagefter til middag på hotellet. Johanne og Inge vartede op. Der kom en tordenbyge ved 8-tiden. Jeg var ked af der ingen var hjemme.

Rasmus havde fri. Smedens lille dreng blev også døbt.

Mandag d. 21.

Smeden her, vi har tærsket lidt havre i formiddag. Remmen sprang. Jeg cyklede til smeden efter en ny. Rasmus og Inge i Storkjær at høste havren. Johanne og jeg tærskede to læs rivning, det gav 3 sække korn. Jeg var omme at se til Anna Josefs, hun ligger med nyrebækkenbetændelse. Nu ligger jeg her i min seng og skriver. Jeg mangler blot dig i den anden seng. Jeg trænger sådan til en at gemme mig ind hos, en til at ta' om mig med sine beskyttende arme, én til at knus-elske mig. Ja – det var nu så meget forlangt igen – man er jo nu engang ikke hverken 18 eller 25 år længere, men en gammel gråhåret kone, der smiler syrligt, ser sur ud, og er sær og tvær. – Ha – hvem mon længes efter en gammel hejre?

Tirsdag d. 22.

Jeg ringede efter Villiam til at sætte hæs. Han kom, men det begyndte at regne, så var vi færdige med det. Det var kun en lille byge, men vejret var så stille. Johanne og jeg cyklede ud til Danne. Vi cyklede over middag og var hjemme ved 8½-tiden. Det tog lige en time og 20 minutter at cykle hjem fra Vedsted. Det var en dejlig tur. Danne har det rart. Bagefter var vi med Arnold hjemme og få kaffe, vi traf ham nede ved broen. Der er et rigt badeliv, jeg tænker mellem 40-50 mennesker. Rasmus høstede for smeden.

Onsdag d. 23.

Villiam kom straks i morges. Vi begyndte at køre kløverhavren sammen, den har lige stået i ti dage. Villiam satte to havrehæs, en med kløverhavre fra d. nørre stykke og en byghæs fra Lillekjær, hver med 3-4 læs. Desuden kørte vi et læs fra Lillekjær i laden. Der er fælt med tidsler. Niels er hos Sigurd [Rambusch – klassekammerat fra Esbjerg Statsskole]. Jeg sendte penge i går til rottemanden, elmotoren og Koldborg. Jeg var et smut inde at se til Else Kusk, hun ligger i sengen. Carl Sillesen [sognerådsformanden – se 21/6] kom med 12 kr. for tobakssyn. Stadig tørt vejr. Jeg håber ikke vi begyndte for tidligt i morges med havren, duggen var knapt nok væk.

Fredag d. 24.

Vi har kørt de tre sidste læs byg fra Lillekjær. Det gav 8 $\frac{3}{4}$ læs i alt. De tærskede to læs, mens vi hentede de andre. Vi blæste halmen ud, hvad skal vi gøre med den, der er også så frygtelig mange tidsler i. Boy og Charles kom at hjælpe dermed, det ville Smeden absolut ha', da Rasmus skal hjem at høste for ham, hvad han så var i eftermiddag igen. Der gik noget i stykker ved binderen, som Rasmus så var i Tjæreborg med. Børnene og jeg var i Kæret at skokke havren. Den er let, men det er kornet i år, synes jeg, og dog gik det ret godt. Vi fik kun to omgange. Johanne er i Darum i aften at spille, de to små er ved åen at bade. Vi har sat tøj i blød. Det har blæst af øst i går og i dag, det er meget tørt. Den smule vand vi har fået, er slet ikke at se. Haven er så tør som aldrig før. Markerne ligeså, der er ingen græs. Rasmus var i Tjæreborg efter sække i morges.

Fredag d. 25.

Johanne og jeg vaskede en meget stor vask, vi var dog færdige med selve vasken kl. 1½, så spiste vi, da kom Inge og Rasmus fra engen, hvor de havde høstet den lille plet korn vi først havde sået. Først havde de tærsket et læs byg, der stod på vognen fra Lillekjær. Bagefter tærskede de det andet læs byg. Nu har vi tærsket 4 læs byg fra Lillekjær.

Derefter var de ude til vester efter to læs havre, der er endnu to læs der. Det ene læs satte vi op over vognporten, hvor der sidder nogle læs fra H. Lajs Mark. Det andet kørte de fast i porten, det vil vi tærske i morgen. Johanne bagte. Jeg tog ud at skokke den sidste havre i Kæret. Det er så dejligt at gå derude alene – dog – hvor havde det været dejligt, om du kunne ha' været med. Der er så meget, der er så vanskeligt. Aflevering af korn byg eller havre? Hvad skal vi gøre med de stakkels kalve, de har ingen græs? Og hvad med køerne? Det går så selvfølgeligt, når du er her. Jeg tør næsten ikke håbe på noget mere. Derimod lurer frygten bestandig i mit hjerte. Stadig tørt – alt visner og forgår.

Lørdag d. 26.

28 uger – det er lang tid. Denne dag har været lidt forstyrret, eller er det os. Vi har været både her og der, og så har der desuden været 16 gæster eller hjælpere her. Vi fik vasken lagt sammen og rullet. Vi var i engen at skokke havren, det første der blev sået. Det er dejlig svær havre. Desuden rev Johanne stubbene for rivning, både engen og Kæret. Så kørte vi efter de to sidste læs havre, som Rasmus og Inge tærskede ind. Desuden rev og fejede vi have og gård.

I dag var der et brev fra Jeppe.

Så kom Åge [snedker] for at sætte plader på væggen oppe hos børnene. Og Lærer Nielsen kom for at slynge honning ud, der blev c. 5 pund. Niels havde sine tre kammerater med hjem og Karen, de blev alle om natten, de var med nede efter kornlæssene. Efter aftensmaden var vi alle nede at bade, jeg tog hjem lidt før de andre. Da jeg kom hjem stod der 6 cykler i gården. Det var Holger og Mie [se 8/6] samt to andre fiskere med koner [se 26/6]. De blev lidt og fik te med honning. Da de tog af sted, kom Karls og Arnolds, som vi havde budt dem til – en kop kaffe med tilbehør. Bedst som vi sad ved kaffen, begyndte de at flyve og dermed fulgte skydning fra Esbjerg. Da det holdt op tog de hjem. Vi gik i seng, men flyvere og skydning begyndte på ny – ret voldsomt. Døren til soveværel-

Flyformation over Esbjerg i forbindelse med det allierede angreb på Esbjerg Flyveplads den 27. august 1944. EBA 19263-070

Røgsøjlerne fra bombardementet af Esbjerg Flyveplads kunne ses langt omkring. EBA 51699-070

set ruskede frem og tilbage, som den har gjort nogle gange før. Skydningen blev ved til kl. 2½ og kl. 3 begyndte det at tordne – ret uhyggeligt. Vi stod op og kom i tøjet. Bagefter skød de igen, men da var jeg faldet så hårdt i søvn, at jeg intet hørte.

Søndag d. 27.

Jeg stod op søndag morgen og flettede mit hår, så gik jeg mig til kirken hen og på den kirkegård. Laura og jeg gik hen at sove, men blev vækket ved flyvning og skydning kl. 1½. Vi lagde os igen, men blev atter vækket deraf, hvorfor vi gik ned i haven og dasede til henad tre, da vi gik ind for at lave kaffe. Vi skulle netop til at begynde på kaffen, da stærk flyvning fik os ud. Vi så da 10-12 formationer med 12 store maskiner [Flyvende fæstninger, N.A.] i hver. De kom fra øst og gik ind over flyvepladsen, hvor de nedkastede raketter, der aftegnede sig som lange røgstriber fra flyene og ned til jorden, hvor der straks opstod store røgskyer. Der blev kastet en masse bomber. Vi så en maskine, der blev skudt ned vest for Esbjerg. Pludselig, mens vi betragtede det uhyggelige skuespil, dukkede der seks jagere op, de gik hen over os som lyn og torden, Jens kunne se deres mærker, og han og børnene så også, de dukkede ned over Bramming og skød [de havde beskudt et tog deroppe]. Men så begyndte en kraftig skydning, og vi var alle klar over, det var bedst at komme indenfor, hvorfor vi løb for livet. Vi var netop kommet ind i gangen, da vi hørte noget falde ned i kastanjetreet, og Jens hørte noget falde ned i træerne i hønsegården. Niels fandt senere den granatsplint, der var faldet ned på plænen i gården.

Da vi endelig kom til kaffen var kl. over 4. Mens vi drak kaffe kom Anna. Bagefter var vi alle, drengene og det hele, nede at bade i åen. Der var en masse mennesker dernede. Vi tog så hjem at malke, spise o.s.v. Rasmus havde fri. Drengene tog hjem.

Mandag d. 28.

Johanne og Inge skar tobak til Far. Jeg samlede tøj m.m. sammen til at sende til

Far. Niels var ovre med pakken. Jeg skrev til Lis. Kl. 11 kørte Rasmus og jeg i Kæret efter havre. Det har kun stået i 8 dage, men Rasmus siger, det er godt nok, nu håber jeg det passer. Vi kørte 6 læs hjem i alt, hvoraf Villiam satte de 3½ læs i hæs. Vi har nu seks læs stående. Vi mangler nu kun havren i Engen. Den er ikke høstet endnu – det sidste. De sidste læs blev sat ind over vognporten. Der kan sidde lidt endnu.

Stadig tørt vejr, og slet ingen græs. Røerne trænger, så det er trist at se. Og hvad med kartoflerne?

Tirsdag d. 29.

Den 29. august. – I dag for et år siden – har du mon tænkt på vor tur i dag – det var på en gang livets barske alvor – eventyrets spænding – sådan var det for et år siden – og i dag er det blot alvor. Det bliver mere og mere underligt at være ene. Sidste nat drømte jeg igen, at du var kommet hjem. Vi stod ved noget dybt vand, og du ville hjælpe mig over – men jeg var angst. – Mon den lykke skulle times mig, igen at mærke en kærlig og beskyttende arm omkring mig. Jeg ved det Gud, jeg trænger til din tugt:

**Jeg ved du tugter ej med hævn og harm,
Du elsker mig trods syndens vilde lyster,
Jeg ved din kærlighed er rig og varm,
Ja varmest når du mest mig gennemryster.**

Brev fra Lis i dag, det kniber med tiden for hende. Inge og Rasmus har rensat korn og Rasmus har været i Tjæreborg med to læs. Men Nielsen [foderstofforbrug i Tjæreborg] var udrejst. Rasmus fik så ikke kornet vejet, han havde ikke selv vejet det. Rasmus, Inge og jeg drev køerne ud i engen. Der er ikke en græspil herhjemme. Niels, Inge og jeg hentede dem, de gik pænt, man kunne se de havde fået livet godt fuldt derude. Jeg strøg i eftermiddag. Lærer Mikkelsen [lærer på Tjæreborg Skole] var her efter 4 kr. til biavlerforeningen. Vi mangler stadig regn. Det begyndte så småt at regne i morges, men det blev ikke til noget.

Jeg længes, jeg længes så såre ... kan du huske dengang for mange år siden, da jeg

skrev til dig. ... Nu god nat, god nat, drømmen tar' mig fat, den om dine milde øjne, – ja, de øjne elsker jeg at se ind i, jeg tror næsten i dag mere end dengang – for næsten 30 år siden. Men det forstår du vist ikke.

Onsdag d. 30.

Inge og jeg var i engen med køerne. Derefter nede at give kalvene og samle rivningen i Lillekjær. De ringede fra Tjæreborg, vi skulle komme derover, da Gregersens [Agnes's søster Johanne var gift med Peter Gregersen, som var lærer i Maltbæk. Deres søn hed Gregers Gregersen] var kommet. Inge og jeg samlede først tobak ind, børstede bladene af. Vi havde en hyggelig dag hos Jenses, sammen med Gregersens og Anna.

Det begyndte at regne, en stille god byge, der varede det meste af eftermiddagen og aftenen.

Torsdag d. 31.

Inge og jeg i engen med køerne. Jeg gjorde

de forberedelse til at rejse til Frøslevlejren. Fik en del af Nielsen at tage med. Det var meningen, jeg ville være rejst i morgen, men jeg hørte, der var gjort et forsøg i dag. Nu vil jeg afvente resultatet. Jeg talte med fru Halsteen i telefon.

Inge og jeg trak tobaksbladene på snor. Der siges, vi har plukket dem for tidligt. Inge og jeg cyklede til Bramming, efter der først var gået en tordenbyge over her med regn. Jeg fik et par gummistøvler til mig selv hos Klingenberg [skotøjsforretning i Bramming]. Lovning på et par til Niels hos Nissen. Inge fik et par dejlige sko hos Nissen. Der kom igen en tordenbyge og regn. Men vi kom hjem i tørvejr. Rasmus har hentet rapsfrøene på stationen og fået vognen med hjem fra smeden. Hegnet i Storkjær. Der kom afregning på afleveringskornet fra Nielsen [foderstoffet]. Inge var ude hos Skouboe [kommunekassereren] med mærkerne derfor. Johanne lavede kringler til Far og bagte småkager. Blot jeg nu kan komme ind dernede. Vidste man dog blot, hvor man kan henvende sig.

Fra bankverdenen til skolelederposten

Af Peter Hundebøll

I 1950'erne og 1960'erne valgte mange unge mennesker at skifte en uddannelse i butik eller som håndværker ud med nogle år på seminariet for at blive lærer. I det moderne Danmark, der var på vej, var der krav om længere skolegang end før, så manglen på lærere var stor. Redaktionen af Arkiv-Nyt har i en række numre fået lærere til at fortælle om deres vej til katederet, og i dette nummer fortæller Peter Hundebøll, der er medlem af redaktionen, om sit karriereforløb.

Med realeksamen i baglommen

Vi befinder os en juni-dag i 1969. Realeksamen er bestået med pæne resultater fra Stormgades Skole, hvor de foregående seks

år har været med klasselærer Carl Marius Dalgaard Hansen som tovholder for årets realklasse. Meget få fra klassen kom gennem datidens nåleøje til Esbjerg Statsskole i Svendsgade. I alt blev det til fem fra 2. og 3. real, men jeg blev en af »de måske egnede«, som skulle til matematik- og dansk-optagelsesprøve i den første uge i sommerferien, da rektor Gudmund Jensen, ikke ville flytte prøven, efter vi var et par fra klassen, som havde fået foretræde for ham for at forsøge at forklare, at en planlagt kanotur og FDF-sommerlejr ikke sådan lige kunne flyttes!

Lørdag tog jeg med min FDF-kreds på sommerlejr på Løjtland, Frederikshøj, søndag aften tog jeg på en lånt knallert fra lejren til Esbjerg, en tur på godt 90 km. Mandag formiddag gik med prøverne, og jeg var retur på sommerlejren hen på eftermiddagen. Forinden havde jeg fået at vide, at jeg ikke kunne optages på Esbjerg Statsskole.

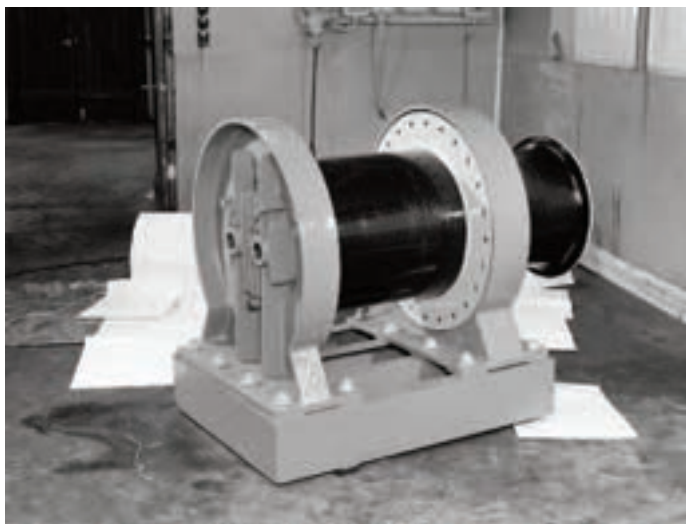
Andre muligheder end Statsskolen

Ugen efter sommerlejren var jeg på tur til Arbejdsformidlingen, hvor en vejleder fortalte mig om det fantastiske ved at stå med en klejnsmed-uddannelse. Jeg besøgte en maskinfabrik Dan Thor (i dag Vølund).

Her oplevede jeg tre ting, som ikke lige behagede den 17-årige, rådvilde unge mand: Der var meget støj i de store haller, generelt var der beskidt på arbejdspladsen, og der skulle mødes ind hver morgen kl. 7.00. Ingen af disse tre dele passede mig. Jeg måtte se mig om efter noget, der var noget mere støjsvagt, renligt og med et mere rimeligt starttidspunkt på dagen.

Gudmund Jensen, rektor for Esbjerg Statsskole 1965-1976.
EBA 99026-042

Et tidstypisk Dan-Thor-produkt. EBA 26574-008

Endnu et år på skolebænken for at komme i bank

Valget faldt på en bank. Netop i 1969 havde man indført, at alle elever fremover skulle have den almindelige 1-årige handelsskoleeksamen. Jeg anede intet om Esbjerg Handelsskole, men måtte op på hjørnet af Frodesgade og Kirkegade for at blive skrevet op til fortsat skolegang i endnu et år.

Skolegangen skulle dog begynde på den helt nye handelsskole på Sp. Kirkevej (i dag Erhvervsakademi Sydvest). Få år før havde jeg plukket jordbær i min sommerferie på matriklen.

Handelsskolen blev mit lykkeligste skoleår. Der var masser af lektier, som jeg nød at gå om bord i, hvad enten det var handelsengelsk eller litteratur (To minutters stilhed af H. C. Branner, De nøgne træer af Tage Skou-Hansen og andre klassikere), regnskabslære og bogføring, hvor jeg lærte, at alt skulle stemme på ører, samt om debet og kredit. Som sen ansøger blev jeg placeret i det, jeg vil kalde opsamlingsklassen. Os der ikke havde fået søgt i god tid før sommerferien, det var klasse nr. 5 (og højeste nummer)! Men det endte godt.

Godt to år med slips og jakke

På en solskinsdag den 15. juli 1970 begyndte vi fire elever i det, der hed Handelsbanken (hovedsædet var på Torvet, hvor Matas ligger i dag). Banken fusionerede senere med bl.a. Landmandsbanken og blev til Danske Bank. Jeg fik mit første

Den helt nye handelsskole på Spangsbjerg Kirkevej er ved at være færdig til at modtage de nye elever, bl.a. Peter Hundebøll. EBA 47561-020

Fiskerihavnen omkring 1975. Den røde to-etagers bygning i baggrunden er Handelsbankens havnefilial på hjørnet af Fiskebrogade. EBA 09181-185

halve elevår i bankens havneafdeling, lige ud for »Missions-kajen« og de små oliehusse.

Her var Knud Erik Sørensen leder, og Erik Pedersen (senere ejendomsmægler på Fannø) var 2.-års elev, og Henny sad ved kassen. Vi havde skønne dage med friske filetpiger fra Poul Agner, der hævdede hele deres 14 dagsløn, som netop var kommet på bankbogen. Der kom fiskere, som lige havde været på deres daglige tur på havnen, og der kom mange kunder med indbetalinger fra butikker og firmaer på havnen. Et levende sted, men vi kunne altid få tidligt fyraften. Vi gjorde kassen op i middagspausen, hvor der var lukket for kunder, og vi kunne få kassen stemt af, spist vores madpakke, brygget frisk kaffe og gjort klar til eftermiddagens åbning. Fredag kunne vi elever dog risikere at blive sendt på Torvet, der havde åbent til kl. 19.00, men mange fredage blev dog sluttet med en hotdog fra pølsevognen ved Auktionshallen og lidt

at skylle den ned med i havneafdelingen, så lidt læsning af forretningsorden, og fyraften inden 17.30.

De sidste godt halvandet år af min læretid i banken var først besøg hos afdelingerne på Darumvej og Gl. Vardevej tæt ved Jørgen Pedersens Vej samt i afregningen på Torvet. I mine godt 2 år og 3 måneder i banken har jeg aldrig rørt ved danske sedler eller mønter, men kun stået for optællingen af kassen med fremmed valuta på havnen og Darumvej. Kassearbejde var mest for kvindelige elever.

Enkelte dage var vi elever også forbi EDB-afdelingen på Torvet, hvor alle bilag, checks m.v. blev omsat til datokoder af en række meget flittige edb-kvinder, der gjorde tingene klar til, at lederen, Bjørn Frank Jørgensen (lærer på Gjesing og senere leder af Planetariet i København) kunne sende informationerne fra dagens arbejde til EDB-centralen med hovedsæde i København. Næste formiddag kunne bankbetjent Sø-

rensen hente journaler med bogføringerne i Esbjerg Lufthavn. Han kørte direkte ud til de forskellige afdelinger med deres journaler, så de kunne komme i gang med at studere dem. Særligt to områder blev studeret. Det var lister over fejlpostering. På Handelsskolen havde jeg jo lært, at alt skulle stemme på ører. Den anden liste, der særligt blev studeret af afdelingslederen, var overtrækslisten. Han skulle nemlig stå til regnskab over for direktøren på Torvet for de kontohavere, der havde overtrukket deres konti. Folk i nogle erhverv kunne lettere slippe afsted med at trække nogle hundrede kroner over end andre. Nogle havde fået bevilliget midlertidige overtræk, og så kunne de hakkes af direkte, nogle havde måske været forbi om formiddagen med en større indbetaling, og så klarede både kunden og afdelingslederen frisag i denne omgang. Ofte skulle der ringes, og kunden måtte love, at der da var penge på vej til kontoen ..., og afdelingslederen kunne fortælle direktøren på Torvet, at der var udsigt til en større afregning i løbet af et par dage!

I banken fik jeg lov til at møde ind på en stille arbejdsplads (støjmæssigt men bestemt ikke når det gjaldt det spændende arbejde), tøjlet blev almindeligvis ikke særlig beskidt, og der var meget roligt med gode snakke med kollegaer og kunder, men ingen støjende maskiner som på Vølund. Det var lykkelige og udviklende år for den unge realist fra Stormgade Skole.

Som ung bankelev kunne man ikke selv bestemme, hvornår ens sommerferie skulle placeres, dog lykkedes det mig at få forhandlet mig frem til, at jeg kunne komme på FDF-sommerlejr i 1971, hvor vi var på Mors og afholdt teltlejr, hvor Jesperhus Blomsterpark er placeret i dag. Dengang var det kun et lille besøgssted, hvor vi hentede frisk vand til vores lejr. I 1972 fik jeg fri til FDFs landslejr på Sletten ved Julsø. Jeg skulle, som 19-årig, være holdleder for holdet fra FDF, Esbjerg 2. kreds på i alt 42 deltagere, hvoraf vi var 15 unge ledere mellem 16 og 19 år. Forældre havde heldigvis stor tillid til os dengang, ligesom nutidens forældre heldigvis også har i dag.

Militæret venter

Som de fleste unge omkring 1972 måtte jeg også gøre militærtjeneste. Tjenestetiden var på det tidspunkt 12 måneder, for militærnægtere 24 måneder. På sessionen fik jeg at vide, at jeg havde en lidt svag ryg. Jeg blev ikke kasseret, men indkaldt til noget, man kaldte garnisonstropperne. Det betød, at jeg den 1. november 1972 mødte ind på den helt nye kaserne i Skive. Her skulle vi være i to måneder. Soldaterhjemmet blev ledet af Edel sammen med Jes Peder. Den første måned var det i et klasse-lokale på kasernen, inden de den 1. december flyttede i helt nye lokaler lige uden for kasernen og åbnede dem med en fest for os soldater.

De fleste soldater var artillerister (det er noget med kanoner), men vi var en lille særlig gruppe, som kun skulle uddannes i to måneder, inden vi skulle ud og virke på landets kaserner. Vi var f.eks. kun ude to timer en aften og skyde »natskydning«. Her fik vi også besøg af Jens Peder, den mandlige medarbejder fra soldaterhjemmet. Sjældent har en ostemad og en kop kaffe smagt så godt som på skydebanen noget efter kl. 21 en mørk og kølig december aften.

Vi skulle også ud at forsøge at bygge et poncho(regnslags)telt og grave skyttegravshuller (det sidste nåede hvert hold dog kun at gøre 50%, så kom et andet hold og tog over). Den første weekend skulle vi blive på kasernen, lørdag formiddag havde vi besøg af den militære overlæge, som skulle advare os mod de smittefarer, der kunne være ved at besøge Skives natteliv. Vi fik lørdag aften for første gang lov til at forlade kasernen, dog skulle det ske i uniformer. Vi har været lette at kende på det foretrukne værtshus i Skive som unge mænd i dronningens klæder.

Garnisonstropperne blev i Skive opdelt i tre grupper: Vagthold, chauffører og kontorfolk. Jeg var selvskrevet til at komme på kontorholdet. Det betød i praksis, at jeg ikke fik stort kørekort, men slap for en masse ekstra marchture og øvelser med ret og rør, gevær ved fod osv. Jeg måtte tage til takke med at lære maskinskrivning med blindskrift endnu engang, med en civil æl-

dre dame fra byen som underviser. Det var nu ikke så ringe, når vi kunne se ud på regnvejret og de friske vagtsoldater blive udfordret af deres sergenter i alt slags november- og december-vejr.

Livgardens Kontor

De to første gange, jeg skulle lære blindskrift, var i 3. real med overlærer Erik Hansen (gårdvagt og senere leder på Rørkjær Skole), næste gang var på Esbjerg Handelsskole. Her var der også musik til, så vi kunne komme op i hastighed ved at følge musikens rytme.

Når der skulle fordeles soldater til de forskellige kaserner, var det ledelsens opgave i Skive. Fra Livgardens Kontor ringede man gerne, når man skulle have en ny og talte sin sag, for det skulle være en ung og dygtig menig. Jeg blev udtaget til Livgardens kontor, personelafdelingen. Det var et spændende sted, hvor min kollega også kom fra det jyske. Det var Chresten Sørensen fra Gørding (senere overvismand).

De otte måneder i København gik hurtigt med årskort til Tivoli, billige teaterbilletter, hvor vi blandt andet nød Godspell med Allan Mortensen som Judas, et par museer og ture i byen, og lidt FDF-udviklingsarbejde med idéhæfter til lederne om bygning af modelskibe. Men os fra Jylland tjente gode penge ved at passe telefonen på hverdagsaftener, hvor de lokale gerne ville honorere os med 30 kr. Det i forhold til, at lompepengene for en uge kun var 65 kr. Dog var jeg privilegeret, idet en bankansat modtog 25% af sin månedlige løn, mens man gjorde tjeneste. Det betød, at jeg havde 750 kr. ekstra pr. måned i forhold til mine kammerater i tøjlet. Desuden kunne jeg få de resterende penge, ca. 7.500 kr. udbetalt, hvis jeg forblev i banken 12 måneder efter hjemsendelse.

Efter mine hårde forhandlinger om at kunne få fri til at komme på sommerlejr og landslejr med FDF havde jeg allerede, da jeg forlod banken i Esbjerg, gjort op med mig selv. Jeg måtte finde et job, hvor jeg kunne være nogenlunde sikker på at kunne deltage i årets højdepunkt, sommerlejren i FDF.

Tapper soldat i København, og hvad så?

Jeg var i april måned til forhandling i en personaleafdeling i Handelsbanken. Banken tilbød mig et karriereforløb i hovedsædet inden for hvad jeg måtte ønske eller en plads i en afdeling, det kunne være Aabenraa eller Odense, og så kunne jeg få billigt lån til en lille bil.

HF

På det tidspunkt havde jeg allerede besluttet, at det jeg aldrig tidligere ville have været, nu skulle prøves: En læreruddannelse fra Esbjerg Lærerseminarium. Men hov – der var lige en lille ekstra ting: Jeg havde kun et års skolegang efter realeksamen, så derfor søgte jeg den helt nye HF-uddannelse, som skulle begynde i august 1973 på Esbjerg Gymnasium.

Det blev to ganske spændende år med rigtigt mange nye og energiske undervisere, der stod for en stor del af undervisningen for de to nye 1. HF-klasser, men vi prøvede også lærere, der blev syge, og dygtige vikarer, der kom indover. Jeg var til en samtale med inspektør Sørensen, privat i Fovrfeld, en lørdag i maj, og vi aftalte, at jeg begyndte tre uger senere end egentlig skolestart, når jeg var helt færdig i København den 1. september.

Mod fremtidigt job med sikker placering af sommerferien

Efter afsluttet HF-uddannelse begyndte jeg på det forholdsvis nye lærerseminarium på Skolebakken med Bakkeskolen som fast øvelsesskole. Der fortalte skoleleder Rasmus Bebe os meget præcist om lærerpåkledning, opførsel og andre praktiske ting, når vi skulle over gaden og ind i den næsten nye folkeskole, som afløste Jerne Skole som øvelsesskole.

Jeg kom i en lidt underlig klasse på seminariet, for alle drengene, et par og tyve, havde selvfølgelig idræt, men der var meget få piger i klassen, seks stk., og ingen af dem havde idræt.

Men mit sociale liv blev rigeligt fyldt op med mit FDF-arbejde med mindst tre-fire ugentlige aftener og to-tre lejre hver ene-

Lufffoto ved Spangsbjerg Møllevej fra 1973. Nederst til venstre ses det nye Esbjerg Gymnasium, og i baggrunden Plejehjemmet Hedelund. EBA 72577-080

Esbjerg Seminarium, Skolebakken 171, opført i perioden 1972-1974. Her fotograferet i 1979. EBA 35268-037

ste sommerferie og et utal af weekender og kurser spredt over året samt sommerferieaktivitet et par uger i sommerferien rundt på kommunens skoler.

De fire år på seminariet blev krydret med en del vikararbejde blandt andet på Bryndum Skole, hvor min FDF-leder, Peer Christiansen, var blevet viceinspektør. På 3. årgang stod jeg også for undervisningen af et hold matematik-elever på Udvidet Teknisk Forberedelseseksamen (nogenlunde som realeksamen) i Varde. Det var fortrinsvis konstabler, som havde optjent en del uger til civilundervisning.

Med denne praksis i rygsækken var det jo ikke kun morsomt at opleve, at den meget teoretiske matematikundervisning på lærerseminariet slet ikke tændte mig, som bogføringen f.eks. havde gjort på handels-skolen.

Jeg var nok den første på min årgang, som fik et fast lærerjob, men sikkert også den sidste, der afsluttede læreruddannelsen med at bestå et linjefag i metallsøjd på Sløjdhøjskolen på Stengårdsvej, tæt ved Esbjerg Gymnasium. Jeg kan oplyse, at vi ikke blev så beskidte af arbejdet med at bearbejde jernet, hvad enten det var i en esse, en metaldrejbænk, eller smykker der skulle drives frem til et unikt produkt, eller forarbejdning af en rygeovn eller grill, der også blev afprøvet på stedet i hyggelige rammer. Foråret 1981 med daglig gang og ekstra dage i weekenden i det spændende miljø på Sløjdhøjskolen har jeg altid været taknemmelig over, og jeg modtog langt om længe mit afgangsbrev fra Esbjerg Seminarium.

FDF-efterskole, et almindeligt skoleår eller 40 sommerlejre i træk på kostskole?

FDF havde i mange år gjort erfaringer med kostskoler. I 1969 blev Silkeborg Højskole indviet som en gave fra FDF til den danske ungdom. Igennem 1970'erne udviklede blandt andet Tvind-skolerne en række praktiske undervisningstilbud.

I FDF havde man siden 1975 tilbudt alle unge en uges kursus på et af FDFs kursuscentre for eleverne i 8.-10. kl. Fri fra skole

en uge, og så i skole i et helt fremmed miljø sammen med knap 30 kammerater fra hele landet, et par FDF-ansatte og et par frivillige medhjælpere. Disse ugekurser blev gennemført med anbefaling fra en undervisningsinspektør i Undervisningsministeriet.

FDF ville mere med kostskoleformen for de 14-18-årige. FDFs formand, og min senere bestyrelseskollega, skoleleder Henning Iburg, Silkeborg, foreslog hovedbestyrelsen, at FDF skulle etablere efterskoler. Man havde allerede en efterskole i Struer, men den var oprettet af tidligere FDF'ere (samvirker i Herning og Viborg). Forslaget kom på et hovedbestyrelsesmøde i 1977 med henblik på vedtagelse på landsmødet i foråret 1978 og efterfølgende erhvervelse, efteråret 1978, med start i august 1979.

Planen blev gennemført, og der blev afsat penge på landsmødet til at erhverve den første egen FDF-efterskole, som blev købt af forstander Press i Dover (det var den næstsidste privatejede efterskole i Danmark), tre km syd for Kongeåen i Sønderjylland. Jeg deltog i den stiftende generalforsamling i Rødding Idrætscenter den 15. juni 1978. Jeg deltog også ivrigt i vinteren 1978/79 med rundvisning af kommende elever på lørdage og søndage, hvor den kommende forstander kunne låne et par lokaler på skolen. Jeg fik også søgt en af lærerstillingerne med start fra skoleåret 1979/80.

En stor overraskelse gav god økonomisk start for skolen

Det første lærerkollegium bestod af en forstander (han var tidligere FDF-sekretær), en skolesekretær (grøn pigespejder), en køkkenleder (FDF'er), syv lærere hvoraf de seks var meget aktive FDFere og en KFUM-spejder. Tre var tidligere lærere, en var teolog, en var jurist, en var snedker og pedel, og jeg var nyuddannet. Alle kendte FDF-verdenen, men kun én medarbejder havde arbejdet på en efterskole tidligere. På de to planlægningsweekender i maj og juni 1979 blev der drømt mange drømme, kastet mange ideer op, og den enlige med

efterskoleerfaring rystede jævnligt lidt på hovedet og bed meget i sig. I 1979 havde andre i Danmark fået øjnene op for, at FDF investerede i efterskolevirksomhed. FDFs generalsekretær Erik Hübertz og formand Henning Iburg Andersen blev inviteret til frokost på Esplanaden hos A. P. Møller. Direktør Mærsk Møller bad FDF-repræsentanterne fortælle for den samlede ledelse kort om ideen med at oprette FDF-efterskole og så i Sønderjylland. For ulejligheden modtog FDFs repræsentanter en kuvert med en check på en million kroner. Eneste betingelse fra direktør Mærsk Møller var: »Brug pengene«. En god start med en del af denne check til at konsolidere, renovere og begynde opsparing til nyt værksted, nye elevboliger, udvidet spisesal og senere hal i fuld størrelse.

Inden eleverne skulle fylde skolens lokaler i begyndelsen af august, havde vi efter overtagelsen den 1. august en hel uges arbejdslejr, hvor der skulle males, syes gardiner, skiftes gulve ud, (ved et lærermøde røg en af deltagernes stol direkte gennem gulvtæppet og et gulv, som nærmest var ikke-eksisterende). Der skulle indrettes leder- og sekretærkontor. Der skulle indrettes personalerum (dette havde tidligere været placeret under hovedbygningens tagadgang ad en smal trætrappe). Dette rum fik en fremtid som udklædningslokale, hvor vi kunne hente forskelligt spændende tøj til diverse teaterforestillinger, vi opførte på scenen ud til den lille gymnastiksal (til daglig var scenerummet skolens eneste sløjde-lokale i de første mange år).

Vægtning af det praktiske og det boglige på din skole

Vi skulle være en skole, der på FDFs kristne grundlag lagde lige meget vægt på det boglige og det praktiske. Fra dag et og fortsat frem til nu er eleverne aktive med i køkkenet som en naturlig og integreret del af undervisningen. Fire-fem uger om året har man sine fleste timer i køkkenet og er kun med i de timer, der tilbydes efter 14.30. Ligeledes holder man selv skolen ren, den ene halvdel er aktive i deres lejligheder, og den anden halvdel deles om

undervisningslokalerne og fællesarealerne. Desuden er der et mindre have- og landbrug på skolen med opdræt af høns, grise og tidligere også får samt dyrkning af kartofler og andre grønsager til skolens eget brug. Alle henved 3.000 elever har i de 42 år deltaget i den store kartoffelsamler-eftermiddag, som altid slutter med en stor kartoffelfest om aftenen med skøn mad, taler, konkurrencer, sange og lidt folkedans i hallen til sidst. Dette med madlavning og rengøring har skolen gennemført i alle årene til glæde og gavn for mangen et ungt menneske, som flytter hjemmefra, og ved noget om at røre i gryderne, svinge gulv- og karkluden samt vide lidt om at gøre ting festlige med enkle midler.

Efter arbejdslejrens afslutning og en kort weekend var vi klar til at slå dørene op for de første 48 elever. Da vi begyndte i 1979, var der 125 efterskoler i Danmark, i dag er antallet steget til 241.

Efterskolehverdagen – mange glæder og udfordringer.

Mange ting skulle vi uerfarne efterskolefolk lære sammen med vore nye elever. Hvad gør vi ved en ryger? Vi måtte indføre rygetilladelse, hjemmefra. Hvad når en elev gerne ville til Brørup eller Rødding? Vi måtte indføre udgangslistes, man kunne skrive sig på, og afkrydse ved hjemkomst. Udlån af sløjdsal, fotolokale, tekstillokalet, gymnastiksal. Nogle steder kræves kørekort, andre steder skulle man skrive sig op, hvis man gerne ville tæske en lærer i badminton eller fabrikere julegaver i sløjde- eller tekstilværkstedet.

Weekenderne var noget særligt. Den ene dag kunne vi sove lidt længe, den anden dag var vi i gang. Ingen skulle kede sig. Der skulle også læres og prøves noget i weekenderne. En cykeltur i november til Ribe husker mange elever som lidt hård, men så var der hygge lørdag aften med lidt banko, andre spil eller en god film på VHS-videoen. Vi var nødt til at anskaffe en video den første vinter, så vagtlæreren kunne optage DRs julekalender Jul i Gammelby. Den var næsten helt historiefortælling for datidens unge 16-17-årige i 9. eller 10.-klasse. Det

blev til skønne år i Dover med bolig i landsbyen tæt ved skolen og i Brørup. Jeg blev leder af en række studieture til de tidligere Østlande: Østberlin, Prag, Budapest, Warszawa og Zakopane. Vi har fortsat flere privat venner i Warszawa og Berlin fra disse studieture. Et kæmpe udviklingsarbejde med udvikling af den praktiske og boglige skole bl.a. med byggeri af maskinhus, stort kombineret værksted og planlægning af kommende hal, sluttede efter skoletiden i Dover.

Fra efterskole til skurvogn i en folkeskole

Otte år blev det til på Kongeådalens Efterskole, inden folkeskolen skulle prøves. I 1987 var det vanskeligt at få lærerjobs flere steder, blandt andet i Esbjerg Kommune. Jeg søgte et par lederstillinger og fik vice-skolelederstillingen på den helt nye folkeskole i Sønderris. Jeg skulle for første gang undervise ti timer i en helt ny 1. klasse. Matematik vidste jeg noget om, men når eleverne spejlvendte 3-taller, så blev jeg noget forstyrret. Men klasselærer Inger Thorstensen beroligede mig med, at 3-tal-

lerne ville vende sig 180 grader inden efterårsferien. Den nye viceinspektør skulle også have to biologitimer og en kristendomstime i de ældste klasser på skolen, som var to stk. 6.-klasser. De skulle undervises i hver sin ende af skolens gymnastiksal, for der var ingen klasselokaler ledige på skolen. 16 ugentlige undervisningstimer og skoleudvikling for alle penge. Men ingen plads, og mange elever.

Specialundervisningen foregik i gymnastiksalens rekvisitrum og idrætsundervisningen i Guldager Idrætscenter. Jeg kom til en skole, hvor administrationen i de første 5-6 år var i en skurvogn, som også blev flyttet undervejs, fordi den stod i vejen for »Tvillingehuset« som var et fælles byggeri mellem Skole- og Kulturudvalget samt Socialudvalget. I huset var der to vuggestuegrupper, en børnehavegruppe, fire klasselokaler til 0., 1. og 2. og SFO samt fælles køkken til institution og hjemkundskab (madkunst) i skolen, fælles sundhedsområde med tandlæge, profylakselokale og sundhedsplejerske. Ikke set før i Danmark.

Samtidig med den store pladsmangel afsendte skolen 25 ansøgninger til Under-

Sønderrisskolens første administrationsbygning. Fra 1985 fælles med daginstitutionen Søstjernen. EBA 60284-070

Der er holdt rejsegilde over 1. etape af Sønderriisskolen ca. 1982 – begyndelsen på et langstrakt skoleudviklingsprojekt i et af Esbjergs nyere kvarterer. EBA 50954-019

visningsministeriet for at få del i Bertel Haarders 4x100 mill. udviklingskroner fra skoleåret 1988/89 og de følgende tre år.

Senere fulgte udviklingen af det store byggeri, Stjernehuset, som blev det største samlingsrum i Sønderriis, også med dejligt stort bibliotek, personalerum og administration samt bedre lokaler til specialundervisning fremfor et redskabsrum helt uden vinduer. Byggeriet var også en markering af, at der skulle tænkes i toiletter til ansatte. Hidtil havde de ansatte i næsten 15 år måttet tage til takke med et par inddragede elevtoiletter. Det var Arbejdstilsynet ikke glad for at se ved et besøg på skolen og udstedte straks et påbud. Samme Arbejdstilsyn var dog mere kritisk ved alt det, der var samlet i »Skurvognen«. På toilettet var der mulighed for både almindelige besøg, kopiere samt brygge kontorets kaffe på samme måde, som vi havde haft det i Handelsbankens filial på Fiskerihavnen i 1970.

Skoleleder Runa Rathmann og viceinspektør Peter Hundebøll, som udgjorde Sønderriisskolens ledelse på tærsklen til 1990'erne. Sammen med lærere og forældre udviklede de skolen og dens undervisningstilbud. EBA 60255-070

Fredag den 8. september 1955 fandt indvielsen af Sønderisskolens 9. etape sted. Undervisningsminister Ole Vig Jensen havde taget turen fra København til Sønderriis, hvor han blev modtaget af børn og skoleleder Runa Rathmann. Udvidelsen bestod af Ravnsbjerggård, der nu var omdannet til faglokaler. Gården ligger 650 meter fra selve skolen. Allerede i 1993 blev stuehuset fra 1929 taget i brug som skolens fritidscenter. EBA 27999-033

En folkeskole med egen gård og part i en anden gård

Senere kom Ravnsbjerggård til, en af områdets få tilbageværende bondegårde. Denne gård blev indrettet til en række faglokaler, sløjd og elektronik i den tidligere svinestald, Fysik, kemi, biologi og billedkunst i den tidligere kostald (køletanken i malkemaskinerummet blev skiftet ud med en keramikovn), men alle ydervægge og vinduer blev bevaret. På høløftet blev der plads til håndarbejde, personalerum og et par kontorer samt lidt SFO-plads – stuehuset var i begyndelsen rammen for 90 af de store SFO-børn. I den store lade blev

Piger med »kaniner på kontrakt« passer deres kæledyr. EBA 61338-041

der indrettet endnu et hjemkundskabslokale samt samlingsrum og plads til en del SFO-børn. SFO havde på et tidspunkt i omegnen af 250 børn.

Undervisningsminister Ole Vig Jensen forestod indvielsen af Ravnsbjerggård. Nogle Sønderriis-elever glædede sig til at hilse på »præsidenten«, da de stod klar med flag og små skilte.

Samtidig med at indretningen af Ravnsbjerggård stod på, var skolen også en aktiv medspiller i at få flyttet »Beboerhuset« fra Tarphagevej til landpostens lille husmandssted mellem Sønderriis og Gjesing nord samt skolerne Sønderriisskolen og Blåbjerggårdskolen. Dette skønne sted blev meget passende døbt »Midtgård« – et fristed for børnene i området, men også et mindre økologisk landbrug med fjerkræ, grise, fuglebure mv. og et passende landbrugsområde, hvor der blev plads til »Tusindårsskoven«, hvor de forskellige træer, der har været i vores land, blev plantet på værdig vis af de mange elever, som også stod for at plante en mindre frugtplantage og frugtbuske tæt ved stuehuset og et hus til stedets får. I udbygningerne blev der plads til næsten 30 kaniner, som man kunne have »på kontrakt« så længe, man sørgede for at passe kaninen og fodre den godt. Et par heste, som de større børn kunne ride på, blev der også plads til samt et værksted, som blev brugt af lokale og skolerne til værkstedsundervisning, når tingene godt kunne svine lidt mere end i et pænt sløjlokal. Midtgård blev et samlingssted for rigtig mange unge, børn og voksne, både til aktiviteter og til fællesspisning. Midtgård blev indviet af miljøminister Elsebeth Gerner Nielsen.

Klub, hal, samlingssted og kirkelokaler under samme tag i Sønderriis

Sønderriis havde ikke fået nye idrætsfaciliteter i begyndelsen af 1990'erne, og byens ungdomsklub havde til huse i to lokaler i byens indkøbscenter, som skolen tidligere havde benyttet til fem klasser, »Købmandsskolen«.

En lille arbejdsgruppe på tre lokale spurgte, om jeg havde lyst til at medvirke med

Fra den festlige åbning af Sønderris Multicenter og Sognehus i juni 2002. EBA 82086-070

at få etableret en hal i Sønderris. Ved en snak over en kop kaffe kom vi frem til, at byen ikke kun manglede en hal, men også en tidssvarende fritids- og ungdomsklub, et samlingssted udover skolens Stjernesal, samt en kirke med sognelokaler. Skolens arkitekt, Søren Nørgaard Lauridsen, og hans folk afleverede et flot prospekt, som borgmester Johnny Søtrup roste som noget af det flotteste og mest gennemarbejdede, han havde set, men desværre var kommunekassen nærmest tømt på grund af det kommende musikhus. Projektet beløb sig til ca. 70 millioner kr., og heraf ville kirkedelen være på omkring 40 mill. kr. Trods de dårlige udsigter gik vi i gang med at skaffe opbakning og penge – der blev solgt litografier, kaffe, arrangeret fester, lagt fliser mv.

Efter ti års hårdt arbejde havde vi lokalt samlet 2 mill. kr. som supplement til kommunens andel. Kirken blev skåret væk, men der blev indrettet konfirmand- og sognelokaler, samt kontor og køkken i kirkedelen.

I juni 2002 blev Multicenteret indviet med festligt program med overrækkelse af nøg-

ler til de lokaler, som havde været med hele vejen fra kaffemødet i Stjernehusets fine stue ti år før til en af de store festdage i Sønderris. Blandt dem var Erik og Tommy Noer, der havde været med hele vejen.

Et langt erhvervsliv med masser af udvikling slutter med to år på Spangsbjergskolen,

Her skulle der arbejdes med Den Åbne Skole i hele kommunen, hvor der igen skulle betrædes helt nye stier i vores by. Nu skulle der bygges bro mellem skolerne og byens mange institutioner og foreninger. I dette arbejde havde jeg god støtte fra Jens Futtrup og hans folk på Myrthuegård.

De 25 år som leder i Sønderris var alle årene spændende og udviklende med masser af byggeri og udviklingsprojekter, med lokale ildsjæle og mange offentlige personer fra kommunen, politiet, erhvervsfolk og en række af byens foreninger. Et lokalt blad, Sønderriset, så dagens lys i januar 1988, og det udgives af foreninger, institutioner, kirke mv. i området på 33. år. Et stærkt billede på sammenhold i en bydel gennem 1,5 generation.

Forud for Sønderristiden var der gået otte år med udvikling af en helt ny efterskole, og hvis min erhvervstid går videre tilbage, var jeg i Handelsbanken med i en særlig fremtidsgruppe som bankelevernes repræsentant. Vi skulle udvikle banken efter et særligt japansk udviklingsmønster, som bl.a. Lego også benyttede i begyndelsen af 1970'erne. Lønnen for en lørdag for alle medarbejdere var en gratis middag for alle deltagerne på Hotel Britannia som afslutning på kursusdagen.

I folkeskolen var jeg også i flere år med i et spændende elevrådsarbejde, men det er i FDF, jeg har lært de fleste værktøjer, som jeg har kunnet bruge i mine forskellige leder- og udviklingsjobs.

I efteråret 2021 kaldte katederet igen, idet Randi (min viv) og jeg var så heldige at få to klasser i Skads til deres konfirmandundervisning i efteråret, inden deres nye sognepræst tiltrådte. Dette nød vi begge meget.

Forside af Sønderriset 1 - lokalblad for Sønderrisområdet. Bladet har i mange år været med til at binde bydelen sammen. EBA 83131-109